

Markedsstatistik 2013

Indledning

MARKEDSSTATISTIKKEN 2013 fra TEKNIQ Installatørernes Organisation tegner et billede af udsigten for installationsbranchen i de kommende år.

Statistikken er baseret på tal fra Danmarks Statistik, a-kasserne samt analyser fra andre brancherelevante aktører. Derudover har TEKNIQ via en spørgeskemaundersøgelse spurgt medlemsvirksomhederne om markedsudviklingen i det sidste år og forventningerne til fremtiden.

Analysen er udarbejdet af

Rasmus Larsen
Konsulent

Thomas Ravn
Studentervedhjælper

*Analysen kan hentes på www.tekniq.dk/markedstatik
Redaktionen er afsluttet den 11. marts 2013.*

Note: I årets Markedsstatistik er de angivne tal for omsætning i installationsbranchen fra 2009-2012 ikke fuldstændig sammenlignelige med tal før 2009. Det skyldes, at Danmarks Statistik har ændret deres produktionssystem for dataudtræk. Ændringen er dog meget beskeden, og data før 2009 vurderes at give et retningsvisende billede af aktiviteten i branchen.

Indhold

Resume	5
1. Udviklingen i dansk økonomi	10
1.1 Det økonomiske opsving kommer gradvist	10
1.2 Den historisk lave rente fortsætter	12
1.3 Faldende dansk beskæftigelse	12
1.4 Stabilisering i antallet af konkurser	13
1.5 Svagt faldende boligpriser	14
2. Aktiviteten i bygge- og anlægsbranchen	15
2.1 Det offentlige trækker nybyggeriet	15
2.2 Faldende produktionsværdi i 2012	15
3. Aktiviteten i installationsbranchen	17
3.1 Offentlige investeringer baner vejen ud af krisen	17
3.2 Omsætning pr. medarbejder	19
3.3 Virksomhedernes forventninger til 2013 og 2014	19
3.4 Vækstplan DK og installationsbranchen	20
3.5 TEKNIQs vurdering for 2013 og 2014	20
4. Installationsbranchens omsætning opdelt på markedsområder	25
4.1 Stabilisering af nye markeder	25
4.2 Fordeling af omsætningen - arbejdets art	25
4.3 Fordeling af omsætningen - ejendomstype	26
4.4 Fordeling af omsætningen - produktområder	27
4.5 Fordeling af omsætningen - entrepriseform	31
4.6 Fordeling af omsætningen - afregningsform	32
4.7 Fordeling af omsætningen - arbejdssted	32
5. Bygge- og anlægsbranchens arbejdskraft	33
5.1 Faldende beskæftigelse	33
5.2 Stigning i ledigheden	34
6. Installationsbranchens arbejdskraft	35
6.1 Faldende beskæftigelse	35
6.2 Faldende ledighed i el- og vvs-branchen	35
6.3 Flere uddannelsesaftaler i installationsbranchen	36
6.4 Stigende efteruddannelsesaktivitet i installationsbranchen	37

Resume

INSTALLATIONSBRANCHENS SALG steg med 4,1 pct. i 2012. I alt solgte branchen for 44,9 mia. kr. Salget ligger dog fortsat 15,9 pct. under rekordomsætningen i 2008.

Fremtidsmulighederne for installationsbranchen er generelt positive. 2013 vil ganske vist byde på stilstand i branchens omsætning, mens branchen vil gå frem i 2014. Tendensen er dog, at efterspørgslen efter installationsbranchens ydelser er stigende. Energiområdet er i en spændende udvikling, og efterspørgslen for tekniske løsninger vokser.

Dansk økonomi

2012 var et tilbageslag for dansk økonomi, og året viste, at det tager længere tid end forventet for dansk økonomi at komme sig oven på krisen. Den vigtige og stærke danske eksportsektor var mærket af de europæiske problemer med mindre end ventet økonomisk vækst for vores største handelspartnere. Specielt den sidste del af 2012 var hård ved eksporten forårsaget af europæisk afmatning. Derfor var eksporten ikke stærk nok til at holde hånden under et underdrejet privatforbrug og et stadig svagt boligmarked. Lyspunkter for 2012 var, at der fra midten af 2012 kom mere ro på de finansielle markeder i form af en begyndende finansiell stabilisering af de sydeuropæiske statsgældskriserammede lande, og at der kom bedre nøgletal for verdensøkonomien uden for Europa. Statsgældskrisen er dog ikke overstået, og den begyndende finansielle stabilisering i Sydeuropa er betinget af en succesfuld krisehåndtering i de ramte lande.

Dermed blev 2012 et år med tilbagegang for Danmark, hvor bruttonationalproduktet faldt (BNP) med 0,6 pct. I starten af året blev det ellers skønnet, at den positive BNP-vækst fra 2011 ville fortsætte.

Der er ikke tegn på, at 2013 og 2014 vil byde på en markant stigning i væksten, men en yderligere stabilisering af de finansielle markeder, vækst i nærmarkederne og håb for privatforbruget giver grobund for beskeden vækst. BNP skønnes ifølge Økonomi- og Indenrigsministeriet at stige 1,2 pct. i 2013 og 1,6 pct. i 2014. Passer skønnet, vil det betyde, at dansk økonomi i 2014 vil være på niveau med 2006.

2012 - Stigning i installationsbranchens salg

I 2012 steg realværdien af installationsbranchens salg (salget i faste 2013-priser) med 4,1 pct. - en stigning på 1,8 mia. kr. til 44,9 mia. kr. Dermed fortsatte fremgangen fra 2011 i 2012. Salget ligger dog stadig 15,9 pct. under rekordomsætningen i 2008, hvor branchen solgte for 53,4 mia. kr.

Stigningen i salget fra 2011 til 2012 dækker over en stigning i elbranchen på 2 mia. kr. til et salg på 25,6 mia. kr. i 2012 - svarende til en stigning på 8,3 pct. I vvs-branchen lå salget i 2012 på 19,3 mia. kr. - svarende til et fald på 200 mio. kr. eller 0,9 pct. i forhold til 2011.

Fremgangen blev drevet af en ekstraordinær høj aktivitet inden for offentligt nybyggeri og reovering. Dermed var den offentlige sektor med til at holde hånden under branchen, da det private nybyggeri fortsætter med at være på et historisk lavt niveau. Det gælder for både privat boligbyggeri og privat erhvervsbyggeri. Der var dog fremgang i aktiviteten inden for service/reparation/vedligeholdelse for både det offentlige og private. Det offentlige oplevede en betydelig aktivitet inden for reovering og energieffektivisering af almene boliger og offentlige institutioner. Inden for det private boligmarked var det særligt vedvarende energiløsninger som solceller, der trak aktiviteten. Aktiviteten var positivt påvirket af BoligJobordningen og det lovpligtige eleftersyn ved hushandler.

Fremgangen i aktiviteten kunne ikke mærkes på branchens beskæftigelse. I alt var der 39.700 fuldtidsbeskæftigede i installationsbranchen i 2012. Det er 450 færre end i 2011, hvor der var 40.150 fuldtidsbeskæftigede - svarende til et fald på 1,1 pct. Det skyldes, at der fortsat er et lille overskud af arbejdskraft i branchen. Den stigende omsætning og faldende beskæftigelse betød, at omsætningen pr. medarbejder fortsatte den stigende tendens fra 2011.

De seneste år har vist, at der ikke er en direkte sammenhæng mellem udviklingen i beskæftigelse og ledighed. Dels skifter medarbejderne branche, når de bliver ledige, dels henter branchen arbejdskraft tilbage fra andre brancher, når arbejdskraftbehovet stiger. Antallet af ledige og beskæftigede faldt begge i 2012.

Der er stor forskel på, hvordan installationsbranchens virksomheder har oplevet de seneste år. 36 pct. af branchens virksomheder har haft stigende omsætning siden 2008. 14 pct. har

haft omsætning på samme niveau, og 38 pct. af branchens virksomheder, har haft faldende omsætning siden krisens start.

Sammenlignet med 2011 har 47 pct. af branchens virksomheder haft en stigende omsætning i 2012, mens 18 pct. har oplevet et fald.

2013 - Stilstand i installationsbranchen

I 2013 skønnes installationsbranchens salg at fastholde niveauet fra 2012. Det skyldes flere modsatrettede tendenser, som samlet opvejer hinanden. Offentliggørelsen af Vækstplan DK i slutningen af februar har påvirket skønnet for installationsbranchen positivt, da planen stimulerer aktiviteten i branchen med initiativer som f.eks. genetableringen af BoligJobordningen og øgede offentlige investeringer i almene boliger.

Det bør nævnes, at installationsbranchens virksomheder besvarede spørgeskemaet inden offentliggørelsen af Vækstplan DK. Det vurderes, at besvarelsene ville have været generelt mere positive, hvis indholdet af vækstplanen havde været kendt inden.

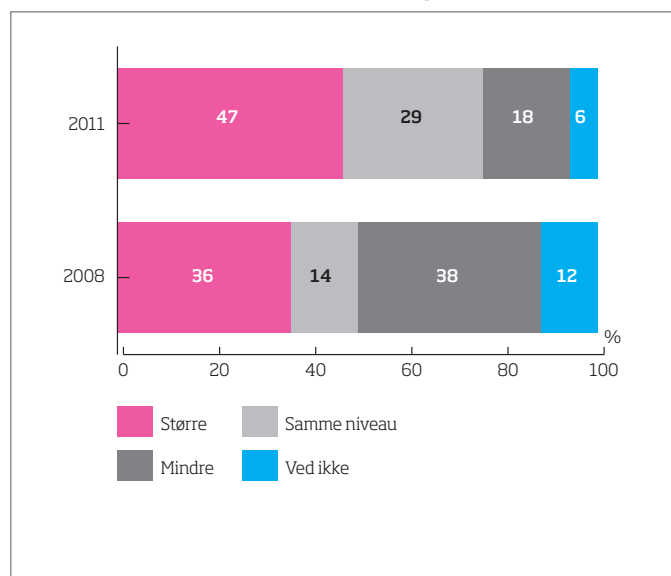
En række af de aktiviteter, som trak fremgangen i 2012, rækker ikke ind i 2013. Nybyggeriet af almene boliger falder markant, fordi de ekstraordinært mange projekter, der blev igangsat i 2012, afsluttes og ikke opvejes af nyt alment byggeri.

Effekten af forringelsen af nettomålerordningen skønnes at trække installationsbranchens salg ned i 2013. Forringelsen af nettomålerordningen vil få solcellemarkedet til at falde drastisk i 2013. Solcellemarkedet stod for en markant andel af fremgangen i 2012 (jf. afsnit 4.4.1). Markedet vil stadig have betydning i form af store solcelleanlæg til større byggerier og ejendomme, men kan ikke opveje tabet af solcelleanlæg til private husstande. Herudover skønnes erhvervslivet at holde igen med renoveringer som følge af de usikre konjunkturer.

I den positive retning trækker en aktivitetsstigning for renovering af almene boliger og offentlige institutioner. Samtidig vil salget i branchen blive båret af en stigning inden for anlæg og energi. Stigningen skyldes primært en række store anlægsprojekter - f.eks. metrobyggeri, renovering af jernbanenet/signal-system og sygehusbyggeri. Der vil også stadig blive foretaget store investeringer på energiområdet. Installationsbranchen vil derfor stadig have aktivitet inden for energieffektivisering og vedvarende energi. Derudover er der tegn på en langsom optøning af det private ejendomsmarked, men denne optøning ventes tidligst at begynde i anden halvdel af 2013.

I 2013 skønnes de positive og negative tendenser at opveje hinanden. Derfor vil installationsbranchens salg i 2013 fastholde niveauet på 44,9 mia. kr. Det betyder, at beskæftigelsen i 2013 stiger til 40.000 personer. Omsætningsfaldet på solcellemarkedet opvejes i 2013 af andre produktområder, der kræver

Andel af virksomheder i installationsbranchen fordelt efter, om omsætning i 2012 var større eller mindre end i henholdsvis 2008 og 2011:

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

flere arbejdstimer til den samme omsætning. Installation af solceller har skabt stor omsætning, men antallet af arbejdstimer er meget begrænset.

Ledigheden skønnes at falde i 2013 til omtrent 2,5 pct. for elektrikere og 6,3 pct. for vvs'ere.

2014 - Stigende salg i installationsbranchen

I 2014 skønnes installationsbranchens salg at stige, fordi økonomien forbedres, og den offentlige aktivitet fastholder det høje niveau. Forbedrede konjunkturer for verdensøkonomien forventes at resultere i en større dansk eksport. Desuden vil et stigende privatforbrug sammen med eksportfremgangen påvirke beskæftigelsen positivt og danne grobund for et mere aktivt boligmarked.

Alment nybyggeri stiger i 2014, og den store renoveringsaktivitet for almene boliger og offentlige institutioner fastholdes. Desuden vil der for alvor komme en aktivitetsstigning inden for store anlægsprojekter, som f.eks. metrobyggeri, Femern Bæltforbindelsen, sygehusbyggeri og modernisering af jernbanen. Flere af de store projekter kommer ind i en fase, hvor installationsbranchens ydelser kommer i spil. Samtidig vil der stadig blive foretaget investeringer på energiområdet i henhold til energiaftalen i form af både energieffektivisering og vedvarende energi.

Flere af de store anlægsprojekter vil være i gang samtidig. Derfor kan det meget vel tænkes, at branchen inden for et par år vil have behov for at få nogle af de elektrikere og vvs'ere tilbage, som har forladt branchen, eller hyre udenlandsk arbejdskraft ligesom det skete før krisen. Behovet skønnes (primært) at gøre sig gældende for elektrikere i bestemte geografiske områder.

I 2014 skønnes de positive tendenser at øge aktiviteten i installationsbranchen. Derfor vil installationsbranchens salg i 2014 stige med 1,3 mia. kr. til 46,2 mia. kr. Det betyder, at beskæftigelsen i 2014 forventes at stige med 1.200 personer til 41.200 beskæftigede.

Ledigheden skønnes ved udgangen af 2014 at falde til 2,1 pct. for elektrikere og 5,4 pct. for vvs'ere.

Installationsbranchens vækstmuligheder i 2013 og 2014

I de kommende år forventes nybyggeriet at fastholde det historisk lave niveau på trods af en betydelig aktivitet inden for almene boliger. Væksten i installationsbranchen vil derfor primært ligge på markedet for service/reparation/vedligeholdelse, som primært holdes oppe af det offentlige. Vækstplan DK og store anlægsprojekter er også med til at holde aktiviteten oppe.

I 2013 og i 2014 vil installationsbranchen stadig mærke effekten af den lave vækst i dansk økonomi, men branchens fremtidsudsigter er alligevel grundlæggende gode. Efterspørgslen efter installationsbranchens ydelser er generelt stigende, fordi energiområdet, automatisering og velfærdsteknologi spiller en større rolle i samfundet.

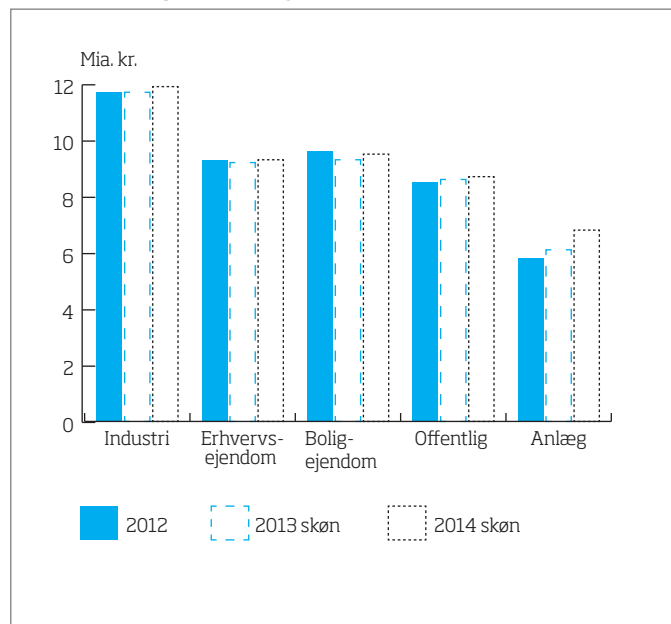
Investeringer inden for industrien og erhvervsbygninger har de seneste år været meget underdrejet. Derfor er der stort behov for investeringer på disse områder, selvom der stadig er meget overkapacitet. For installationsbranchen vil det potentielt medføre vækst på markedet for blandt andet intelligente bygningsinstallationer, styring, automatik og ventilation. Vækstplan DK's erhvervsfremmende initiativer som f.eks. reducere af både afgifter og selskabsskatten kan være med til at sætte gang i erhvervslivets investeringer og aktivitet.

Herudover kan regeringens energiaftale fra 2012 potentielt øge installationsbranchens aktivitet. Finansministeriet skønner, at energiaftalen vil medføre private og offentlige investeringer på op mod 150 mia. kr. frem mod 2020. Den endelige effekt afhænger dog af branchens evne til at byde ind på opgaverne fra energiselskaberne.

Forskelle i ejendomstyper

Markedet for boligejendomme (almene boliger), offentlige institutioner og solcellemarkedet trak væksten i 2012 og vil sammen med anlæg holde aktiviteten oppe i 2013 og 2014.

Udvikling i installationsbranchens omsætning* - opdelt på ejendomstyper

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013 og egne beregninger
* Vægtet efter virksomhedsstørrelse

Industrien

Installationsbranchens salg til industrivirksomheder skønnes at fastholde niveauet på 11,7 mia. kr. i 2013. I 2014 øges installationsbranchens salg til industrien med 200 mio. kr. til 11,9 mia. kr.

Skønnene er baseret på en forventning om, at nedgangen i industriens nybyggeri opvejes af en stigende aktivitet inden for service/reparation/vedligeholdelse. Efterspørgslen efter installationsbranchens ydelser inden for service/reparation/vedligeholdelse vil være uændret i 2013 og stigende i 2014 på grund af en forventet øget industriproduktion som følge af fremgang i eksporten og en forventet beskedent stigning i privatforbruget. Yderligere begynder investeringer i industrien at røre på sig efter mange år med et lavt niveau af investering. Det lave investeringsniveau har skabt et behov for at opdatere til et mere moderne produktionsapparat. Bedre afskrivningsregler for produktionsinvesteringer, meget opsparet kapital, erhvervsfremmende initiativer fra Vækstplan DK og en lav rente kan være med til at skabe aktivitet på området. Det trækker dog ned, at der er et markant overskud af produktionskapacitet i industrien. Mængden af overkapacitet blev øget af faldet i industriproduktionen i 2012.

Erhvervsejendomme:

I 2013 skønnes installationsbranchens aktivitet inden for erhvervsejendomme at falde med 100 mio. kr. til 9,2 mia. kr. I 2014 skønnes aktiviteten at stige med 100 mio. kr. til 9,3 mia. kr.

Markedet for erhvervsejendomme er fortsat ramt af et betydeligt overskud af ejendomme, så på kort sigt er der ikke tegn på en vending. Dog har aktiviteten på området efterhånden ramt bunden, og da meget af den ledige kapacitet er utidssvarende, vil renovering eller nybyggeri være nødvendig i fremtiden. Særligt tiltag, der kan være med til at forbedre effektiviteten eller forholdene for medarbejderne, vil drive den ventede fremgang. Som en konsekvens heraf vil installationsbranchens ydelser inden for f.eks. energieffektivisering og indeklima blive efterspurgt. Samtidig er der også en udskudt pukkel af renoveringsopgaver, som må forventes at blive udbedret i de kommende år. Erhvervslivet er dog tilbageholden grundet de usikre fremtidsudsigter for økonomien.

Boligejendomme:

Omsætningen inden for boligejendomme skønnes at ligge på 9,3 mia. kr. i 2013 - et fald på 300 mio. kr. i forhold til 2012. I 2014 skønnes omsætningen at stige med 200 mio. kr., så aktiviteten ender på 9,5 mia. kr.

Markedet for boligejendomme er hårdt ramt af et stort udbud, faldende boligpriser og generel pessimisme. Derfor er investeringslysten til at bygge nye boliger meget begrænset på trods af den lave rente. Nybyggeriet blev i 2012 trukket af en ekstraordinær stor aktivitet inden for alment boligbyggeri. Aktiviteten rækker dog kun i begrænset omfang ind i 2013, og derfor falder det almene boligbyggeri markant i 2013 for derefter at stige i 2014, hvor mængden af alment nybyggeri stiger.

Til gengæld fastholdes aktiviteten inden for service/reparation/vedligeholdelse. Det sker til trods for, at den negative stemning på bolig- og arbejdsmarkedet lægger en dæmper på den private aktivitet. Den lave boligomsætning begrænser aktiviteten, fordi en bolighandel ofte medfører renoveringer. Desuden vil forringelsen af nettomålerordningen fra årsskiftet ramme aktiviteten. At området kan fastholde niveau, og muligvis ligefrem stige, skyldes den usædvanligt store renoveringsindsats på området for almene boliger samt genetableringen af Boligjobordningen. Landsbyggefonden har påbegyndt en storstilet renovering og energieffektivisering af almene boliger, som vil fortsætte ind i 2013 og 2014. Der er afsat 4 mia. kr. ekstra til renovering af almene boliger i Vækstplan DK. Herudover øger det lovpligtige eleftersyn ved hushandler aktiviteten i branchen - særligt på grund af opgaver med at udbedre ulovlige og defekte installationer.

Offentlige ejendomme:

Installationsbranchens omsætning inden for offentlige ejendomme skønnes at stige til 8,6 mia. kr. i 2013 - en stigning på 100 mio. kr. I 2014 skønnes aktiviteten at stige med yderligere 100 mio. kr. til 8,7 mia. kr.

Aktiviteten inden for offentlige bygninger er stigende for både nybyggeri og service/reparation/vedligeholdelse.

Fremgangen trækkes af regeringens vækstinitiativer, der har til formål at kickstarte dansk økonomi. Kickstarten betyder blandt andet, at kommuner og regioner har fremrykket og igangsat markante investeringer i renovering af eksisterende bygninger og opførelsen af nye. Samtidig er anlægsbudgetterne for kommunerne og renoveringsrammen for Landsbyggefonden sat op. Mange af projekterne er endnu ikke færdiggjort, og det skønnes derfor, at bygge- og renoveringsaktiviteten i kommunerne og regionerne vil holde installationsbranchens aktivitet oppe i 2013 og 2014.

Anlæg:

Installationsbranchens aktivitet inden for anlæg skønnes at stige i både 2013 og 2014. Sammenlignet med 2012 vil aktiviteten i 2013 stige med 300 mio. kr. til 6,1 mia. kr. I 2014 vil aktiviteten stige med yderligere 700 mio. kr. til 6,8 mia. kr.

Stigningen skyldes hovedsageligt en række store anlægsprojekter - f.eks. metrobyggeri, modernisering af jernbanen, sygehusbyggeri, udbygning af universiteter og varmforsyning. Flere af de store projekter er nu kommet ind i en fase, hvor installationsbranchens produkter er mere efterspurgt. Samtidig vil der blive foretaget store investeringer på energiområdet. Vækstplan DK har derudover fremrykket investeringer i Femern Bælt-forbindelsen med omkring 1 mia. kr. fordelt på 2013 og 2014.

Udvikling i installationsbranchen

		Faktisk								Prognose	
		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Samlet omsætning - opdelt på branche (mia. kr., 2013-priser)	I alt	43,4	48,5	52,8	53,4	45,4	40,4	43,1	44,9	44,9	46,2
	Heraf elbranchen	23,4	26,6	29,1	28,6	24,6	21,7	23,6	25,6	25,6	26,4
	Heraf vvs-branchen	20,0	21,9	23,7	24,8	20,8	18,7	19,5	19,3	19,3	19,8
Samlet omsætning - opdelt på arbejdets art (mia. kr., 2013-priser)	Service/reparation/ vedligeholdelse	25,1	27,6	29,1	30,4	26,7	24,2	25,7	26,9	27,1	27,9
	Nybyggeri/tilbygning	18,2	20,9	23,8	23,0	18,7	16,2	17,4	18,0	17,8	18,3
Samlet omsætning - opdelt på ejendomstype (mia. kr., 2013-priser)	Industri (fabrik, landbrug m.m.)					11,2	9,7	10,7	11,7	11,7	11,9
	Erhvervsjendom (butik, kontor o.l.)					10,9	9,2	9,4	9,3	9,2	9,3
	Boligejendom					9,1	9,0	8,8	9,6	9,3	9,5
	Offentlig (administration, institution m.m.)					8,7	8,3	8,5	8,5	8,6	8,7
	Anlæg					5,6	4,3	5,7	5,8	6,1	6,8
Beskæftigelse (1.000 personer)	I alt	41,9	43,4	45,6	45,3	44,0	41,0	40,1	39,7	40,0	41,2
	El	23,6	24,6	26,0	26,8	26,3	24,3	23,9	23,6	23,8	24,5
	Vvs	18,4	18,9	19,6	18,5	17,6	16,8	16,3	16,1	16,2	16,7
Bruttoledige i pct. ultimo året	El						6,6	4,2	2,8	2,5	2,1
	Vvs						11,3	7,8	6,8	6,3	5,4
Antal bruttoledige ultimo året	El						1514	959	606	541	455
	Vvs						825	525	445	412	353

Kilde: Danmarks Statistik, Dansk El-Forbunds, Byggefagenes Arbejdsløshedskasse og egne beregninger på baggrund af TEKNIQs spørgeskemaundersøgelser.

Note: Som følge af afrunding er summen af el og vvs ikke altid lig med tallet for i alt.

Udviklingen i dansk økonomi

2012 VAR ET ÅR med tilbagegang for dansk økonomi. En stærk eksport betød, at året startede med en vis optimisme, men sluttede negativt med et større end ventet fald i bruttonationalproduktet (BNP). Væksten hos Danmarks vigtigste europæiske handelspartnere faldt også i anden halvdel af 2012. For dansk økonomi betød det en afdæmpning af eksportvæksten, en fortsættelse af et svagt boligmarked og lav indenlandsk efterspørgsel. 2012 var dog ikke kun kendetegnet ved dårlige nyheder. Et af årets lyspunkter var en forbedring af statsgældskrisen i Sydeuropa på trods af en mindre end forventet økonomisk vækst i Europa.

Dermed blev 2012 ikke året, hvor Danmark fortsatte vækstrengangen, da bruttonationalproduktet faldt 0,6 pct. mod en stigning på 1,1 pct. i 2011.

I anden halvdel af 2012 begyndte især de amerikanske og kinesiske nøgletal at forbedres. De økonomiske nøgletals forbedring er fortsat ind i 2013. En konsekvens af de bedre konjunkturudsigter for verdensøkonomien er, at udsigterne for 2013 og 2014 er forsigtigt optimistiske, og der forventes vækst i Danmark. At optimismen er beskeden skyldes, at der stadig er meget usikkerhed forbundet med vækstprognoser for verdensøkonomien, og at de europæiske gældsproblemer, trods forbedringer, ikke er afsluttet.

1.1 Det økonomiske opsving kommer gradvist

Den økonomiske krise, der ramte Danmark fra midten af 2008, sætter fortsat et markant aftryk på den økonomiske situation i landet. På blot to år fra 2007 til 2009 faldt BNP i Danmark med 7,3 pct. Særligt 2009 var et hårdt år, hvor BNP faldt med hele 5,7 pct. – det største fald siden 2. verdenskrig.

Selvom 2010 og 2011 bød på fremgang for dansk økonomi, blev den positive tendens vendt med faldet i 2012. Intet tyder på, at der for alvor vil ske en bedring i de kommende to år. Økonomi- og Indenrigsministeriet skønner på baggrund af dette, at BNP vil stige 1,2 pct. i 2013 og 1,6 pct. i 2014. Passer skønnet, vil det betyde, at dansk økonomi først i 2014 vil overgå niveauet fra 2006. Dermed ligger økonomien i 2013 fortsat under niveauet fra før den økonomiske krise – i modsætning til lande som Tyskland, Sverige og USA, hvor landenes økonomi allerede i 2011 var større end før krisen.

Den negative udvikling i dansk økonomi i 2012 skyldtes først og fremmest et fortsat svagt privatforbrug, svag konkurrenceevne, begrænsede erhvervsinvesteringer, lavt offentligt forbrug og et skrøbeligt boligmarked. Eksportsektoren og fremrykkede offentlige investeringer var ikke nok til at holde hånden under dansk økonomi.

Eksporten steg med beskedne 1,1 pct. i 2012 mod 6,5 pct. i 2011. Vækstfaldet er primært forårsaget af den lavere end forventede økonomiske vækst i Europa. Eksporten er dog stadig drivkraften i dansk økonomi. Hvis privatforbruget fortsætter med at skuffe, så skal eksporten drive væksten. Det forventes, at eksporten vil stige med 2,2 pct. i 2013 og 3,9 pct. i 2014. Den forventede fremgang i eksporten skyldes, at Danmarks største handelspartnere ventes at have en højere økonomisk vækst end Danmark i 2013 og 2014.

De offentlige investeringer var i 2012 med til at holde aktiviteten oppe, selvom de var lavere end budgetteret. Regeringernes fokus på vækstfremmende initiativer medførte i 2012 en stigning i de offentlige investeringer på 6,7 pct. Det høje offentlige investeringsniveau formodes at blive fastholdt i de kommende år. De offentlige investeringer er forbundet med en vis usikkerhed, da det tager tid at få igangsat projekterne, så investeringer påvirker ofte flere eller andre år end først antaget.

Til gengæld skuffede det private forbrug igen i 2012, selvom forbruget ventes at være steget med omkring 0,5 pct. Hverken rekordlave renter (jf. afsnit 1.2.) eller efterlønstilbagebetalinger har påvirket forbruget nævneværdigt. Frygten for at miste jobbet, en vigende realløn og de usikre udsigter for verdensøkonomien har fået forbrugerne til at holde på pengene. Det forventes, at privatforbruget stiger med 1,5 pct. i både 2013 og 2014. De forventede stigninger i privatforbruget i 2013 og 2014 er baseret på en øget disponibel indkomst for husholdningerne forårsaget af skattereform, et mindre behov for konsolidering af husholdningernes økonomi og en beskeden fremgang i beskæftigelsen (2014).

Erhvervs- og industriinvesteringer har ligget ekstraordinært lavt, efter krisen ramte i 2008 og faktisk lavere end de løbende afskrivninger. Mange af virksomhederne har, ligesom husholdninger, et opsparingsoverskud, som kan ses i sammenhæng med de store formuetab, der skete i forbindelse med finanskrisen. Det kan dermed formodes, at der er et stort behov for nye investeringer for at opgradere til et moderne produktionsappa-

Tabel 1.1: BNP og privatforbruget (i pct.)

Ændring i pct.	Faktisk						Prognose	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bruttonationalprodukt (BNP)	1,6	-0,8	-5,7	1,6	1,1	-0,6	1,2	1,6
Privat forbrug	3,0	-0,3	-4,2	1,9	-0,5	0,5	1,5	1,5
Offentligt forbrug	1,3	1,9	2,5	0,3	-1,5	0,5	1,0	0,4
Boliginvesteringer	3,4	-15,8	-14,0	-7,4	14,6	-8,4	1,5	3,8
Offentlige investeringer	-3,3	-2,5	4,7	8,5	4,2	6,7	-9,2	-3,7
Eksport af varer og tjenester	2,2	2,4	-9,7	3,2	6,5	1,1	2,2	3,9

Kilde: Danmarks Statistik. Prognose: Økonomi- og Indenrigsministeriet, Økonomisk Redegørelse dec. 2012, og Vækstplan DK feb. 2013

rat. Regeringens investeringsvindue havde ikke nogen effekt i 2012, men kan potentielt have mere pondus i 2013 sammen med de lave renter. Herudover fremmer Vækstplan DK erhvervslivets betingelser med lavere afgifter og lavere selskabskat. Det forventes, at erhvervsinvesteringerne stiger med 6,75 pct. i både 2013 og 2014.

Som forventet har det offentlige forbrug ikke rykket sig nævneværdigt i 2012. Det samme skønnes for de kommende år. Underskud på de offentlige budgetter, EU's budgetkrav og massiv international fokus på offentlig gæld betyder, at en dansk regering i de næste mange år vil være tvunget til at føre en forholdsvis stram finanspolitik, der ikke giver luft til mærkbare stigninger i det offentlige forbrug. I 2012 steg det offentlige forbrug med 0,5 pct. Efter offentliggørelsen af Vækstplan DK er væksten i det offentlige forbrug i 2013 og 2014 sænket til henholdsvis 1 og 0,4 pct.

Tabel 1.2: Forbrugerpris og rente (i pct.)

	Faktisk											Prognose	
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Ændring i forbrugerpriser	2,1	1,2	1,8	1,9	1,7	3,4	1,3	2,3	2,8	2,4	1,5	1,6	
1-årig rentetilpasningsrente	-	-	-	-	4,3	4,7	2,5	1,3	1,4	0,5	0,7	1,1	
30-årig realkreditobligation (p.a.) annuitetslån	5,4	5,3	4,4	5,1	5,4	6,1	5,5	4,7	4,8	3,7	3,7	4,1	

Kilde: Danmarks Statistik. Prognose: Økonomi- og Indenrigsministeriet, Økonomisk Redegørelse dec. 2012

1.2 Den historisk lave rente fortsætter

Den danske rente faldt til et rekordlavt niveau i 2012. Den 1-årige rentetilpasningsrente lå i 2012 på blot 0,5 pct. Renten ligger dermed på et niveau, der svarer til knap en tiendedel af renten i 2008. Den lave rente er en direkte konsekvens af den økonomiske krise, hvor den Europæiske Centralbank forsøger at stimulere væksten ved at sænke renten. Samtidig er tilliden i øjeblikket større til dansk økonomi end til euro-området. Derfor investerer udenlandske investorer deres penge i Danmark, hvilket er med til at presse renten yderligere.

Også renten for 30-årige realkreditobligationer er historisk lav. Renten endte på 3,7 pct. i 2012.

I 2013 forventes renten at fastholde det lave niveau. I takt med en bedring i økonomien frem mod 2014 skønnes renteniveauet at stige beskedent, så den 1-årige rente stiger til 1,1 pct. og den 30-årige obligationsrente stiger til 4,1 pct.

Ligesom renten faldt forbrugerpriserne i 2012. Faldet var dog beskedent, og inflationen blev holdt oppe af højere priser og afgifter på især husleje, fødevarer samt tobak og alkohol. Særligt fedtafgiften var med til at presse inflationen. Samlet for 2012 var forbrugerprisinflationen på 2,4 pct. I 2013 ventes forbrugerpriserne at falde til et niveau på 1,5 pct. Det lavere niveau skyldes en afdæmpet udvikling i fødevarerpriserne, energipriserne og fjernelsen af den omdiskuterede fedtafgift. I 2014 vil inflationen stige begrænset til 1,6 pct. - hovedsageligt på grund af højere oliepriser når verdensøkonomien bedres.

1.3 Faldende dansk beskæftigelse

Den samlede danske beskæftigelse fortsatte med at falde i 2012 - et fald på 12.000 beskæftigede. Det er primært i den private sektor, at beskæftigelsen er faldet. På årsbasis var der 2.755.000 beskæftigede i Danmark i 2012. Sammenlignet med da beskæftigelsen toppede i 2008, er antallet af beskæftigede faldet med ca. 150.000 personer i den private sektor - svarende til et fald på 5,1 pct. I den offentlige sektor steg beskæftigelsen fra 2008 til 2010 med 35.000 personer. Som en konsekvens af behovet for nedskæringer i de offentlige udgifter er den offentlige beskæftigelse faldet i både 2011 og 2012. Beskæftigelsen faldt således med 17.000 offentligt beskæftigede fra 2010-2012.

Danmark er sammenlignet med vores naboer, vores vigtigste handelspartnere, klart dårligst til jobskabelse. Siden 1995 har Danmark været betydeligt dårligere end Sverige, Tyskland og Storbritannien til at skabe jobs. Danmark har siden 1995 skabt 4 pct. flere jobs, mens de tre andre lande har skabt 10-15 pct. nye jobs.

Antallet af ledige er ikke steget i samme omfang som faldet i beskæftigelsen. Det skyldes, at den samlede arbejdsstyrke er faldet. I 2012 udgør arbejdsstyrken 2.875.000 personer - et fald på 81.000 personer i forhold til 2008. I 2012 var 164.000 personer bruttoledige. En stigning på 2.000 personer i forhold til 2011, men en stigning på omkring 90.000 personer i forhold til bruttoledigheden i 2008, hvor ledigheden nåede sit laveste niveau.

Tabel 1.3: Arbejdsmarkedet (1.000 personer)

	Faktisk						Prognose	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Arbejdsstyrke	2.939	2.956	2.939	2.889	2.875	2.875	2.886	2.890
Beskæftigede	2.861	2.904	2.841	2.775	2.767	2.755	2.757	2.767
Bruttoledige	102	74	113	164	162	164	162	152
Ændring, 1.000 personer								
Privat sektor	85	53	-89	-75	2	-5	-2	9
Offentlig sektor	-3	-10	26	9	-10	-7	4	1

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet, Økonomisk Redegørelse dec. 2012, Vækstplan DK feb. 2013

Tabel 1.4: Antal konkurser pr. 1.000 virksomheder

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Alle brancher	8	12	19	21	18	18
Bygge- og anlæg	12	20	28	28	22	21
Elbranchen	6	9	14	16	13	13
Vvs-branchen	9	10	19	22	14	20

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger

Det afdæmpede vækstbillede har forsinket vendingen på arbejdsmarkedet. Beskæftigelsen skønnes at bunde i anden halvdel af 2013 og derefter stige i takt med, at konjunktursituationen efterhånden forbedres. I 2013 forventer Økonomi- og Indenrigsministeriet efter offentliggørelsen af Vækstplan DK en stigning i beskæftigelsen på 2.000 personer, mens beskæftigelsen skønnes at stige med 10.000 personer i 2014, så der vil være 2.767.000 beskæftigede. Beskæftigelsen ændres altid med forsinkelse i forhold til aktiviteten i samfundet. Samtidig vil arbejdsstyrken vokse med 15.000 personer fra 2012 til 2014. Bruttoledigheden forventes at falde med 2.000 personer i 2013 og herefter falde med 10.000 personer i 2014 til 152.000.

1.4 Stabilisering i antallet af konkurser

Antallet af konkurser holdt niveau i 2012. Dermed er det seneste års tendens med et faldende antal konkurser ikke fortsat, men stabiliseret.

Ud af 1.000 danske virksomheder gik 18 konkurs i 2012. Det er det samme som i 2011. I 2010 var det 21 ud af 1.000 virksomheder. Stabiliseringen i antallet af konkurser i 2012 skal dog holdes op mod, at det blot var otte ud af 1.000 virksomheder, som gik konkurs i 2007.

Antallet af konkurser i bygge- og anlægsbranchen er generelt højere end i det samlede danske erhvervsliv. I bygge- og anlægsbranchen er antallet af konkurser faldet beskedent i 2012. I 2011 var det 22 ud af 1.000 virksomheder, der gik konkurs, mens antallet af konkurser i 2012 faldt til 21 ud af 1.000 virksomheder.

I installationsbranchen ligger antallet af konkurser typisk under niveauet af den øvrige del af bygge- og anlægsbranchen. Det gælder også i 2012, hvor 41 elvirksomheder og 67 vvs-virksomheder gik konkurs. Det svarer til, at 13 ud af 1.000 elvirksomheder og 20 ud af 1.000 vvs-virksomheder gik konkurs. Elbranchen oplevede dermed ingen ændring i forhold til 2011, mens vvs-branchen oplevede en markant stigning - en stigning på 36,7 pct. Der var cirka dobbelt så mange konkurser i installationsbranchen i 2012 som i 2007, før den økonomiske krise indtraf.

1.5 Svagt faldende boligpriser

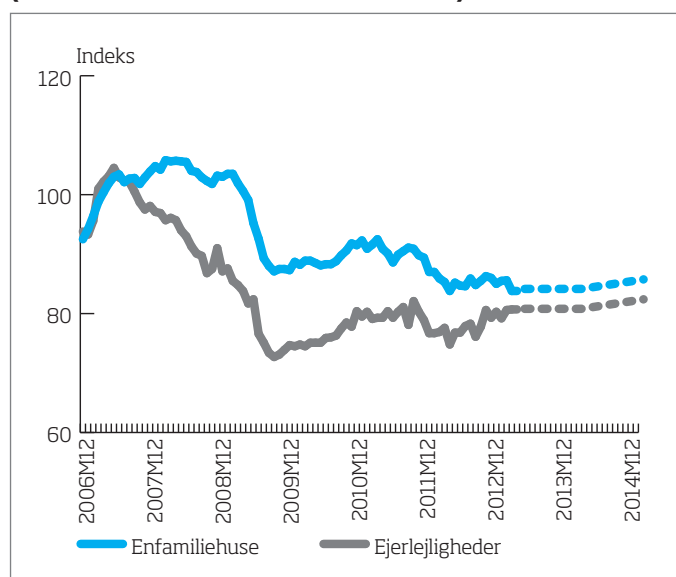
Den historisk lave rente i 2012 kunne ikke forhindre et fald i boligpriserne for enfamiliehuse. Det betød en fortsættelse af den negative udvikling fra 2011. Til gengæld steg priserne for ejerlejligheder.

Det betyder, at prisen for enfamiliehuse faldt 1 pct. i 2012, mens prisen for ejerlejligheder steg med 4 pct. Dermed ligger priserne for enfamiliehuse under bundniveauet fra 2009, mens priserne for ejerlejligheder ligger over bundniveauet. Boligmarkedet er i 2012 begyndt at vise tegn på stabilisering, men markedet må stadig betragtes som skrøbeligt.

Boligmarkedet er således stadig præget af den økonomiske krise. I 2013 skønner Økonomi- og Indenrigsministeriet, at boligpriserne vil forblive uændrede. Der forventes en beskedent bedring af boligmarkedet i 2014, hvor boligpriserne skønnes at stige 2 pct. og dermed lige overgå inflationen. Den spæde bedring af boligmarkedet i 2014 afhænger af en styrket beskæftigelsessituation.

Også i årene efter 2014 forventes boligprisudviklingen at være beskedent. Der vil gå mange år, før boligpriserne igen er på niveau med 2008.

Figur 1.5: Boligprisens udvikling (2006 er indeks 100, nominal værdi)

Kilde: 2006-2012: Danmarks Statistik. Skøn 2012-2014, Økonomi- og Indenrigsministeriet, Økonomisk Redegørelse dec. 2012 og egne beregninger.

» Aktiviteten i bygge- og anlægsbranchen

2.1 Det offentlige trækker nybyggeriet

Det samlede nybyggeri faldt i 2012 på trods af stor aktivitet inden for alment boligbyggeri.

I 2012 blev der påbegyndt 12.500 boliger - et fald på 2.500 boliger i forhold til 2011. Faldet skyldes, at den ekstraordinært store stigning i aktiviteten inden for det almene boligbyggeri ikke er fortsat i samme grad i 2012. I 2012 blev der således påbegyndt 5.600 almene boliger mod hele 9.200 i 2011. Faldet i påbegyndte almene boliger skal ses i forhold til 2008, hvor der kun blev påbegyndt 2.100 almene boliger. Antallet af påbegyndte kvadratmeter skønnes at ligge på 4,7 mio. kvm. i 2012 - et fald på 700.000 kvm. sammenlignet med 2011.

Faldet i det almene boligbyggeri er et resultat af, at kommunernes indskud til grundkapital blev sat op fra 7 til 14 pct. af anskaffelsessummen i januar 2011. Regeringen og Kommunernes Landsforening blev i midten af 2012 enige om at sænke indskuddet til 10 pct. fra midten af 2012. Da der er en betydelig forsinkelse, fra et tilsagn bliver givet, til at projektet begyndes, vil effekten af ændringen først tage fat i 2014. Det forventes derfor, at det almene boligbyggeri vil falde i 2013 og derefter stige i 2014.

Det private boligmarked er stadig presset i bund. Et højt udbud af boliger til salg presser boligpriserne og mindsker lysten til nybyggeri. Den fortsatte negative forventning til boligpriserne har betydning for nybyggeriet af private boliger, der er faldet til ca. 6-7.000 påbegyndte boliger om året. Nybyggeriet af erhvervsbygninger er også hårdt ramt og ser ikke for alvor ud til at vende i de kommende år. Dermed er nybyggeriet for boliger og erhvervsbygninger på et historisk lavt niveau.

Et lyspunkt er, at nybyggeriet kan blive løftet af pensionskasserne, der vil udnytte de aktuelt lave byggeomkostninger til at

investere i langtidsholdbare ejendomme som led i deres risikospredning. Investeringerne gælder boligbyggeri, erhvervsbyggeri og institutionsbyggeri. Fokus er på kvalitet og fremtidens krav om lavt energiforbrug og bæredygtige elementer. Det er byggeri, der vil efterspørge installationsbranchens ydelser og ekspertise.

Dansk Byggeri forventer, at det private boligmarked også vil være hårdt ramt i de kommende år. På grund af de ændrede kommunale finansieringsregler vil det almene boligbyggeri samtidig falde i 2013 for derefter at stige i 2014. Derfor skønnes antallet af påbegyndte boliger at falde til 9.500 i 2013, hvilket er bundrekord siden 2. verdenskrig. I 2014 vil antallet af påbegyndte boliger stige til 10.500 boliger som følge af en stigning i det almene boligbyggeri.

2.2 Faldende produktionsværdi i 2012

Den samlede aktivitet i bygge- og anlægsbranchen kan måles ved branchens produktionsværdi. Produktionsværdi er et begreb, der dækker over værdien af det producerede - uanset om det lykkes at få varen solgt eller ej.

Typisk er der kun en begrænset forskel mellem det samlede salg i bygge- og anlægsbranchen og branchens produktionsværdi. Man vil dog ofte se, at i år med høj aktivitet og stor efterspørgsel efter boliger vil branchens salg ligge over produktionsværdien, mens det omvendte gør sig gældende i perioder med økonomisk afmatning. Branchens salg var i årene frem til og med 2008 større end produktionsværdien. Men fra 2009 til 2011 lå salget betydeligt under produktionsværdien. I 2012 var det samlede salg en smule højere end produktionsværdien.

Dansk Byggeris konjunkturanalyse fra februar 2013 angiver,

Tabel 2.1: Påbegyndt nybyggeri

	Faktisk					Prognose	
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Påbegyndt nybyggeri (i mio. kvm.)	9,2	6,1	5,7	5,4	4,7	4,2	4,3
Påbegyndte boliger	17.100	10.000	15.000	15.000	12.500	9.500	10.500

Kilde: Dansk Byggeri, Konjunkturanalyse, feb. 2013

at den samlede produktionsværdi inden for bygge og anlæg faldt med 4,7 mia. kr. til 198,2 mia. kr. i 2012 – et fald på 2,3 pct. sammenlignet med 2011. Faldet skyldes hovedsageligt mindre aktivitet inden for boligbyggeriet. Produktionsværdien for boligbyggeriet er således faldet med 4,9 mia. kr. til 43,3 mia. kr. – et fald på 10,2 pct. Aktiviteten er faldet beskedent inden for erhvervsbyggeri, offentligt byggeri og anlæg. Desuden medførte skybruddet i sommeren 2011 en betydelig stigning for reparationer, som ikke nævneværdigt påvirkede 2012.

2.2.1 Produktionsværdi fastholder niveau i 2013 og stiger i 2014

Dansk Byggeri skønner, at produktionsværdien i bygge- og anlægsbranchen vil falde i 2013. Til gengæld forventes en aktivitetsfremgang i 2014, hvor der kommer mere gang i økonomien. Derfor skønnes branchens produktionsværdi at falde til 194,1 mia. kr. i 2013 og stige til 196,5 mia. kr. i 2014. Til sammenligning var produktionsværdien i 2007 på 250,5 mia. kr. Siden Dansk Byggeri fremlagde deres skøn, er Vækstplan DK blevet offentliggjort. Vækstplanen har medført, at der nu forventes en uændret produktionsværdi i 2013 og en stigning i 2014.

Forventningen om faldende produktionsværdi i 2013 skyldes først og fremmest den historisk lave aktivitet inden for det private nybyggeri. Dette illustreres ved, at Dansk Byggeri skønner, at private bygherrers andel af nybyggeriet er faldet fra 79 pct. i 2007 til 45 pct. i 2013. Almene boligselskaber og offentlige bygherrer står i 2013 for 55 pct. af alt nybyggeri mod blot 21 pct. i 2007. I denne periode er produktionsværdien af nybyggeri faldet med 56 pct. – et fald fra 87 mia. kr. til 38 mia. kr. Det forventes, at nybyggeriet vil fastholde det lave niveau de kommende år.

Reparation og vedligeholdelse er i langt mindre grad påvirket af krisen end nybyggeriet. Det skønnes, at reparation og vedligeholdelse vil have en produktionsværdi i 2013 på omkring 62 mia. kr. – svarende til et fald på 12,3 pct. i forhold til 2007. Regeringens forsøg på at kickstarte økonomien ved at fremrykke offentlige investeringer med fremrykning af Landsbyggefondens midler er med til at holde hånden under aktiviteten i bygge- og anlægsbranchen i 2013 og 2014. Regeringen igangsætter med Vækstplan DK en betydelig meraktivitet inden for reparation og vedligeholdelse de kommende år. Meraktiviteten igangsættes af genindførelsen af BoligJobordningen, et højere kommunalt anlægsloft og flere midler til renovering af almene boliger. Dermed løftes aktiviteten for private boliger, almene boliger og offentlige institutioner.

Aktiviteten inden for anlægsområdet vil være stigende som følge af de mange store anlægsprojekter – f.eks. sygehusbyggeri, metrobyggeri, Femern Bælt-forbindelse, renovering af jernbanenettet og energiinvesteringer i vindmøller, el- og gas-transmission m.m. Vækstplan DK's fremrykning af Femern Bælt-forbindelsen i 2013 og 2014 vil yderligere stimulere anlægsområdet. Desuden vil regeringen med Togfonden DK investere massivt i en modernisering af jernbanen. Projekter i forbindelse med Togfonden DK vil dog først begynde i 2017, når finansieringen starter.

Dansk Byggeri skønner, at erhvervslivet også i 2013 og 2014 vil være tilbageholdende og derfor ikke bidrage til en øget aktivitet. Dog vil Vækstplan DK's erhvervsfremmende initiativer som afgifts- og skattelettelser have en positiv virkning på erhvervslivets aktivitet og forventninger til fremtiden.

Tabel 2.2: Produktionsværdi i bygge- og anlægsbranchen (mia. kr., 2013 priser)

	Faktisk					Prognose	
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Produktionsværdi boligbyggeri	59,7	43,6	42,2	48,2	43,3	40,6	40,2
Produktionsværdi erhvervsbyggeri	47,6	31,7	22,3	18,7	17,8	16,6	15,7
Produktionsværdi offentligt byggeri	11,8	13,4	14,1	14,5	14,2	15,2	17,3
Produktionsværdi anlægsaktivitet	50,3	53,0	54,3	58,4	57,4	57,6	58,7
Produktionsværdi øvrig byggeaktivitet*	64,7	64,2	59,9	63,0	65,5	64,2	64,6
Produktionsværdi bygge og anlæg i alt	234,1	205,9	192,8	202,9	198,2	194,1	196,5

Kilde: Dansk Byggeri, Konjunkturanalyse, feb. 2013

Note: * "Øvrig byggeaktivitet" dækker over materialer købt af private (36,3 mia. kr. i 2012), uspecificeret professionel hovedreparation (28,4 mia. kr. i 2012) og software (0,8 mia. kr. i 2012). Som følge af afrunding er summen ikke altid lig med tallene for i alt. Prognosen er udarbejdet inden offentliggørelsen af Vækstplan DK

» Aktiviteten i installationsbranchen

INSTALLATIONSBRANCHENS SALG steg med 4,1 pct. i 2012. I alt solgte branchen for 44,9 mia. kr. Dermed fortsatte fremgangen fra 2011. Salget ligger dog fortsat 15,9 pct. under rekordomsætningen i 2008, hvor branchen solgte for 53,4 mia. kr.

3.1 Offentlige investeringer baner vejen ud af krisen

I 2012 oplevede installationsbranchen fremgang. Omsætningen steg med 1,8 mia. kr. til 44,9 mia. kr. - svarende til en stigning på 4,1 pct. Fremgangen var ikke ligeligt fordelt mellem el- og vvs-branchen. Elbranchen oplevede en stigning i omsætning på 8,3 pct., mens vvs-branchens omsætning faldt med 0,9 pct.

Da den økonomiske og finansielle krise ramte installationsbranchen i 2009, faldt realværdien af branchens salg med 14,9 pct. til 45,4 mia. kr. Nedgangen ramte el- og vvs-virksomhederne lige hårdt.

I 2010 fortsatte krisen med uformindsket styrke. Dårlige tal for dansk og international økonomi fik forbrugerne til at holde på pengene, og boligmarkedet og installationsbranchen led. Derfor fortsatte nedgangen i installationsbranchens salg, og ved årets udgang var branchens salg faldet med yderligere 11 pct. til 40,4 mia. kr.

2011 var præget af en behersket optimisme. Store offentlige investeringer, blandt andet i det almene boligbyggeri, fik aktiviteten i installationsbranchen til at stige, så salget overraskede positivt. Samtidig var der meget arbejde i forbindelse med det store regnskyl i sommeren 2011. Salget steg i 2011 med 2,7 mia. kr. - svarende til 6,6 pct.

I 2012 gik installationsbranchens salg frem med 4,1 pct. til et samlet salg på 44,9 mia. kr. Stigningen i salget fra 2011 til 2012 dækker over et fald i vvs-branchen på 200 mio. kr. til et salg på 19,3 mia. kr. i 2012 - svarende til et fald på 0,9 pct. I elbranchen lå salget i 2012 på 25,6 mia. kr. - svarende til en stigning på 2,0 mia. kr. eller 8,3 pct. i forhold til 2011. Fremgangen i 2012 var drevet af en stor offentlig investeringsaktivitet og et boom i markedet for solceller.

Udviklingen i installationsbranchen er dog ikke jævnt fordelt mellem branchens virksomheder.

Den store salg fremgang i årene fra 2003 til 2008 blev først og fremmest skabt, fordi der kom flere store virksomheder, og

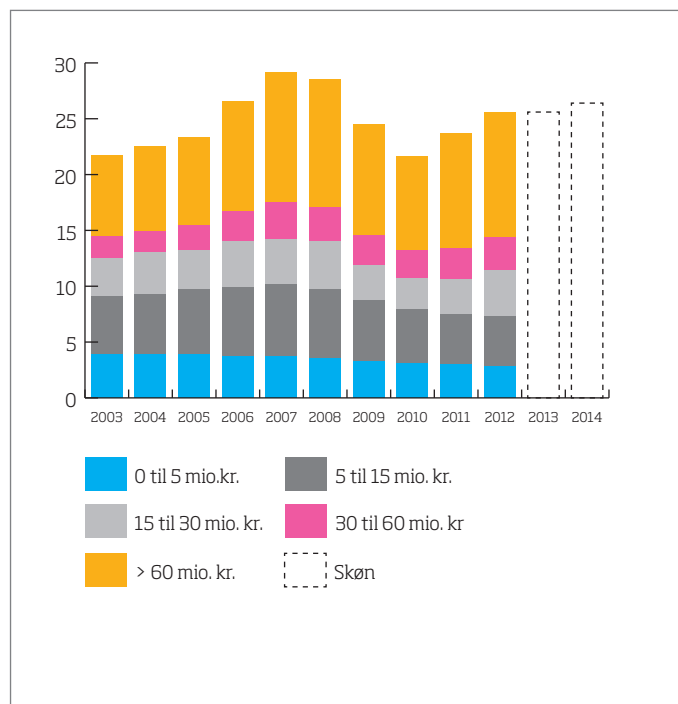
fordi de store virksomheder havde stigende omsætning. Således steg det samlede salg med 65 pct. for virksomheder med et årligt salg over 30 mio. kr. (dvs. virksomheder i intervallerne "årligt salg mellem 30 og 60 mio. kr." og "årligt salg over 60 mio. kr.") Til sammenligning steg salget blot 14 pct. for virksomheder med et årligt salg under 30 mio. kr.

Til gengæld var det også de store virksomheder, der blev hårdest ramt af den økonomiske krise. Fra 2008 til 2010 faldt deres samlede salg med 32 pct. Til sammenligning faldt det samlede salg for virksomheder med en årlig omsætning under 5 mio. kr. kun med 11 pct.

I 2011 og 2012 var det igen de store virksomheder, der udmærkede sig. Således steg salget fra 2010 til 2012 for virksomheder med et årligt salg over 30 mio. kr. med 4,5 mia. kr., mens virksomheder med et salg under 30 mio. kr. oplevede en tilbagegang i salget på sammenlagt 100 mio. kr.

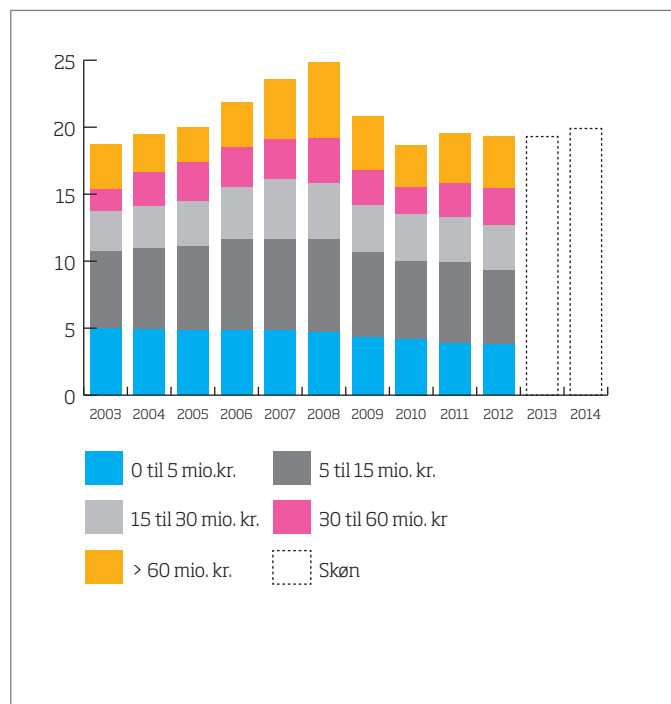
Udviklingen dækker over, at installationsbranchen konsoliderer sig. Det betyder, at der bliver færre virksomheder - som til gengæld er større. Det bekræftes af, at antallet af virksomheder i installationsbranchen er faldet fra 7.217 virksomheder i 2010 til 6.791 virksomheder i 2012 - et fald på 5,9 pct.

Figur 3.1.a: Elbranchens omsætning fordelt på virksomhedsstørrelser (mia. kr., 2013-priser)

Kilde: Danmarks Statistik (særkørsel) og egne beregninger

Figur 3.1.b: Vvs-branchens omsætning fordelt på virksomhedsstørrelser (mia. kr., 2013-priser)

Kilde: Danmarks Statistik (særkørsel) og egne beregninger

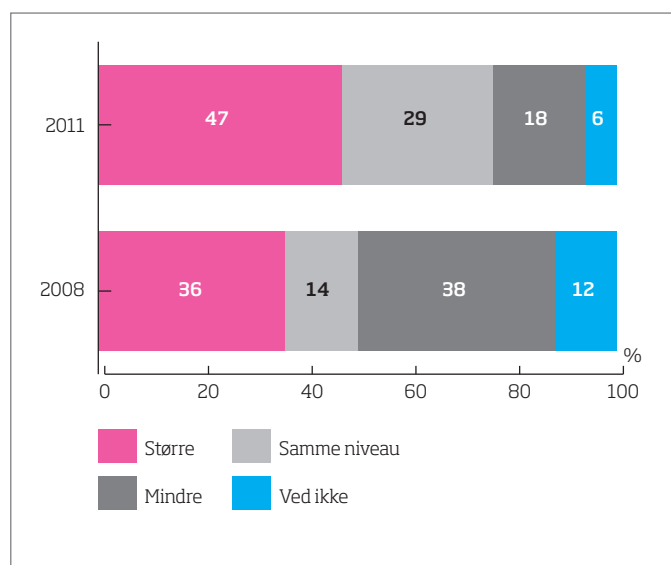
Udviklingen inden for de forskellige virksomhedsstørrelser viser, at der er stor forskel på, hvordan installationsbranchens virksomheder har oplevet de seneste år. Det fremgår også af, at det er 38 pct. af branchens virksomheder, som oplever, at omsætningen i 2012 var lavere end i 2008. Modsat har 36 pct. haft stigende omsætning siden 2008, mens 14 pct. har haft en stabil omsætning. (jf. figur 3.1.c).

Udviklingen i virksomhedernes omsætning dækker over visse regionale forskelle. Således oplyser 46 pct. af virksomhederne i Region Nordjylland og 41 pct. i Region Syddanmark, at de har haft faldende omsætning siden 2008. I Region Hovedstaden og Region Sjælland har henholdsvis 39 og 35 pct. haft faldende omsætning, mens kun 31 pct. af virksomhederne i Region Midtjylland har haft faldende omsætning siden 2008.

Også i forhold til udviklingen i omsætningen over det seneste år er der stor forskel på branchens virksomheder. Knap halvdelen af virksomhederne har haft en omsætningsstigning fra 2011 til 2012, mens knap en femtedel har haft et fald i omsætningen.

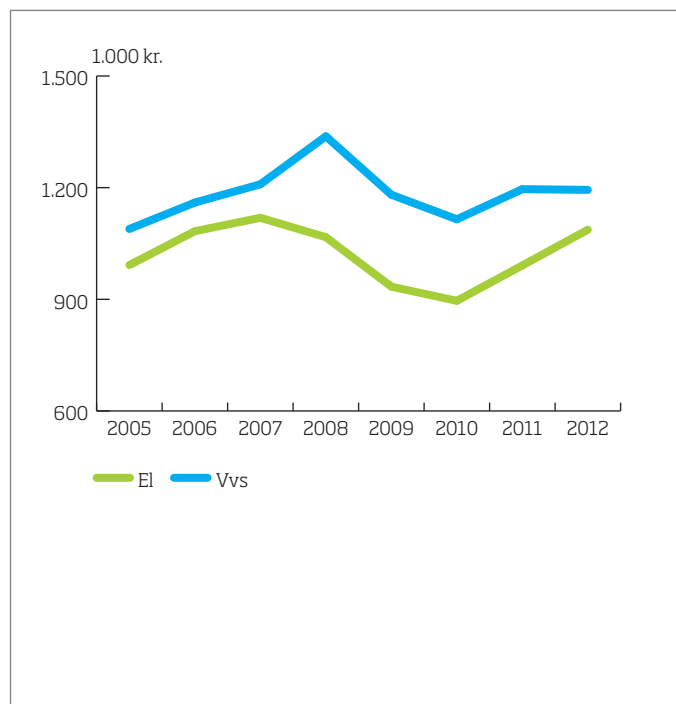
Andelen af virksomheder med stigende omsætning fra 2011 til 2012 er størst i elbranchen, hvor 49 pct. har oplevet en omsætningsstigning, mens det er 43 pct. af vvs-virksomhederne, som har oplevet en stigning. Dette er i overensstemmelse med den større fremgang i omsætningen i elbranchen i forhold til vvs-branchen.

Figur 3.1.c: Andel af virksomheder i installationsbranchen fordelt efter, om omsætning i 2012 er større eller mindre end i henholdsvis 2008 og 2011:

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

Figur 3.2: Omsætning pr. ansat i installationsbranchen (i 1.000 kr., 2013-priser)

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger

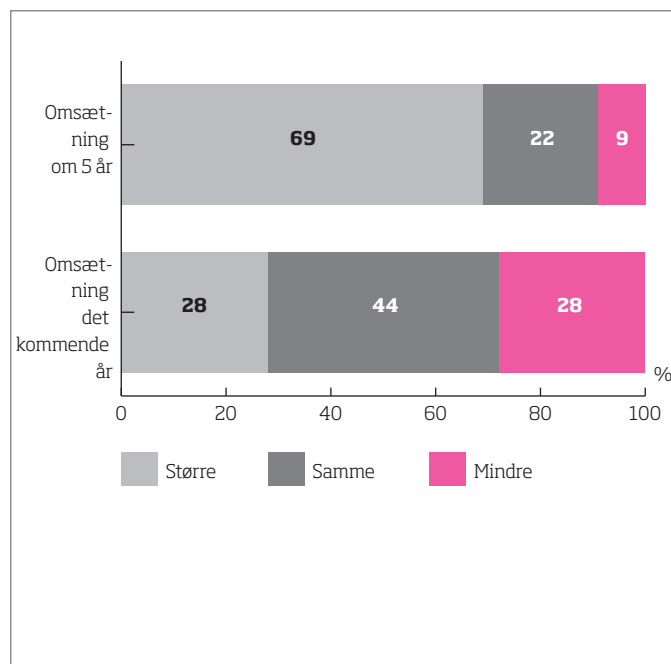
3.2 Omsætning pr. medarbejder

Installationsbranchens salg pr. medarbejder er fra 2011 til 2012 steget i elbranchen og faldet beskedent i vvs-branchen. Fremgangen i elbranchen skyldes, at branchen har haft stigende salg, uden at der er ansat flere medarbejdere. Nedgangen i vvs-branchen skyldes, at branchen har haft et fald i omsætning og et fald i beskæftigelse.

Når man ser på faldet i omsætning pr. medarbejder i perioden 2008 til 2010, bør man være opmærksom på, at nedgangen ikke kun skyldes en lavere produktion pr. medarbejder. En væsentlig årsag til det lavere niveau er, at branchen har været ramt af ekstra hård pris konkurrence, som har reduceret betaling for den arbejdstid, en medarbejder fakturerer. Medarbejderen kan således have produceret det samme, men salget har været lavere på grund af prisen.

Vvs-branchen har generelt en højere omsætning pr. medarbejder end elbranchen. I 2012 omsatte vvs-branchen for 1,2 mio. kr. pr. medarbejder, mens elbranchen omsatte for 1,1 mio. kr. pr. medarbejder. Forskellen skyldes grundlæggende, at vvs-branchen har et højere materialeforbrug, og det kan derfor ikke tages som udtryk for eventuelle effektivitetsforskelle mellem de to brancher.

Figur 3.3.1.a: Andel af virksomheder i installationsbranchen fordelt efter forventning til omsætningsudvikling i forhold til 2012

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

3.3 Virksomhedernes forventninger til 2013 og 2014

Installationsbranchens virksomheder forventer en uændret omsætning i 2013 men er overvejende positive, når de vurderer udsigterne for omsætningen om fem år. I 2013 forventer 28 pct. af virksomhederne, at omsætningen vil stige, mens 28 pct. forventer en lavere omsætning. Det stemmer overens med virksomhedernes forventning til omsætningen i 2013, hvor det vægtede gennemsnit for installationsbranchen er et fald i omsætning på 1,1 pct. Der er ikke nævneværdig forskel på el- og vvs-branchen. Det skal bemærkes, at spørgeskemaundersøgelsen blev besvaret inden offentliggørelsen af Vækstplan DK.

Ser man fem år frem i tiden, er forventningerne markant bedre. Hele 69 pct. af installationsbranchens virksomheder regner med, at omsætningen om fem år vil være større end i 2012. Kun 9 pct. forventer, at omsætningen vil være mindre.

Der er kun en beskedent forskel på forventningen i el- og vvs-branchen, dog er forventningerne i elbranchen lidt mere positive.

3.4 Vækstplan DK og installationsbranchen

Regeringen fremlagde i slutningen af februar 2013 en plan for at sikre fremtidig vækst og beskæftigelse i den private sektor.

Vækstplanen er på nuværende tidspunkt ikke vedtaget (primært marts 2013), men den endelige udformning forventes ikke at blive ændret betydeligt fra oplægget.

Der er tale om en vækstplan, der samlet set betyder, at der igangsættes initiativer for 10 mia. kr. i 2014 stigende til 15 mia. kr. i 2020. Disse initiativer skal styrke virksomhedernes konkurrenceevne og dermed skabe flere jobs.

Vækstplanen indeholder både tiltag med en jobskabende effekt her og nu som Boligjobordningen, og langsigtede initiativer som gradvis sænkning af selskabsskatten til 22 pct., der skal forbedre konkurrenceevnen. Det er netop, hvad TEKNIQ har opfordret regeringen til at prioritere i planen.

Især genetableringen af Boligjobordningen sikrer skabelsen af jobs på kort sigt i installationsbranchen. Genetableringen vil have en markant effekt allerede i 2013. Grunden hertil er, at ordningen fortsætter i samme udformning som tidligere, og dermed er forbrugerne og virksomhederne allerede fortrolige med den.

Herudover er det meget positivt, at der i Vækstplan DK afsættes yderligere 4 mia. kr. til renovering af almennyttige boliger via Landsbyggefonden de næste fire år. Samtidig forhøjes det kommunale anlægsloft med 2 mia. kr. i både 2013 og 2014.

Et andet initiativ med potentiale for installationsbranchen er et bebudet krav om fjernafmålede elmålere til hele landet. Fjernafmålede elmålere styrker konkurrencen på elmarkedet. Samtidig opnår forbrugerne bedre information om deres energiforbrug, hvilket kan fremme energibesparelser.

Initiativerne fra Vækstplan DK ventes at øge aktiviteten betydeligt i installationsbranchen i de kommende år.

3.5 TEKNIQs vurdering for 2013 og 2014

De kommende år byder på fortsatte udfordringer for installationsbranchen. Ganske vist tyder meget på, at dansk økonomi vil bedres de kommende år. Men den betydelige usikkerhed omkring verdensøkonomien holder erhvervslivets og husholdningernes investeringer og forbrug nede. I værste fald kan en forværring af statsgældskrisen i Europa få dansk økonomi - og dermed installationsbranchen - trukket ud i endnu en krise. Men for de fleste nøgletal gælder, at pilen peger op frem for ned.

Umiddelbart taler mest for, at Danmark og installationsbranchen kan se frem til et par år i beskedenhedens tegn. Tilliden vil være beskeden, væksten vil være beskeden, forbruget vil være beskeden, og fremgangen for installationsbranchen vil være beskeden.

Nybyggeriet fortsætter på et historisk lavt niveau og falder begrænset i 2013 i forhold til 2012. Det skyldes især færre påbegyndte almene boliger, der har trukket aktiviteten de seneste to år. Den øvrige aktivitet inden for privat og erhvervsmæssigt nybyggeri falder marginalt i 2013 og 2014. I modsat retning trækker en stor aktivitet inden for store anlæg og offentlige institutioner i de kommende år. Det samlede nybyggeri forventes at stige i 2014, når flere almene boliger påbegyndes. Nybyggeriet vil dog stadig være på et meget lavt niveau.

Aktiviteten inden for service/reparation/vedligeholdelse stiger en smule i 2013 og mere markant i 2014. Regeringens vækstinitiativer som Boligjobordningen og fremrykning af offentlige investeringer skaber aktivitet. Specielt renovering og energieffektivisering af offentlige institutioner og almene boliger vil trække aktiviteten. Energiaftalen fra 2012 forventes at have potentiale til at løfte installationsbranchens aktivitet i samarbejde med energiselskaberne. Samtidig forventes en langsom optøning af det private ejendomsmarked fra anden halvdel af 2013. Desværre falder solcellemarkedet betydeligt i 2013 og 2014 som følge af forringelsen af nettomålerordningen.

Samlet skønner TEKNIQ, at installationsbranchens salg fast-

Tabel 3.4.1: Vækstplan DK - Oversigt over projekter med betydning for installationsbranchen (2013-priser)

	2013	2014
Renovering af almene boliger (Landsbyggefonden)	400 mio. kr.	1,2 mia. kr.
Fremrykning af Femern Bælt-forbindelsen	Op til 350 mio. kr.	Op til 750 mio. kr.
Forøgelse af planlagte offentlige investeringer	(er allerede forhøjet for 2013)	2 mia. kr.
Green Deal	25 mio. kr.	15 mio. kr.
Energirenovering af statslige bygninger		50 mio. kr.
Landdistrikt (nedrivning og vedligeholdelse)		200 mio. kr.

Kilde: Vækstplan DK feb. 2013

holdes i 2013, fordi et markant fald i opførelsen af almene boliger opvejes af øget aktivitet inden for service/reparation/vedligeholdelse af offentlige bygninger og almene boliger samt øget aktivitet fra store anlægsprojekter. I 2014 skønner TEKNIQ, at installationsbranchens omsætning vil stige som følge af en højere aktivitet inden for både nybyggeri og service/reparation/vedligeholdelse.

Samtidig vil en generelt bedre økonomisk situation trække salget op.

TEKNIQ skønner, at installationsbranchens salg vil ligge på samme niveau i 2013 som i 2012 - en omsætning på 44,9 mia. kr. I 2014 stiger branchens salg til 46,2 mia. kr. - svarende til en stigning i realomsætningen på 1,3 mia. kr. i forhold til 2013 - en stigning på 3 pct.

Selvom elbranchen har haft en større salgsfremgang end vvs-branchen i 2012, skønnes udviklingen i de kommende år at være identisk for de to brancher. Grunden hertil er, at det ekstraordinært store solcellesalg i 2012 ikke vil fortsætte i 2013. Historisk set har el- og vvs-branchens salg udviklet sig tilnærmelsesvis identisk, og det vurderes derfor, at det også vil være tilfældet i 2013 og 2014.

Elbranchens omsætning skønnes at ligge fast på 25,6 mia. kr. i 2013. Vvs-branchens omsætning holder også niveau med 19,3 mia. kr. I 2014 stiger omsætningen i begge brancher. Omsætningen stiger med 800 mio. kr. i elbranchen og 500 mio. kr. i vvs-branchen.

TEKNIQs skøn bygger på en række forudsætninger:

Aktiviteten inden for nybyggeri og tilbygning er faldende i 2013, men stiger i 2014. Den ekstraordinært høje aktivitet inden for det almene boligbyggeri fra 2012 afsluttes i 2013, og igangsættelsen af nyt alment byggeri er forholdsvis beskeden (jf. afsnit 2.1.). Alment boligbyggeri stiger i 2014 og skaber aktivitetsfremgang i nybyggeriet.

Regeringens forsøg på at kickstarte dansk økonomi har øget byggeaktiviteten inden for offentlige ejendomme og anlæg de seneste år. Kickstarten og Vækstplan DK påvirker positivt aktiviteten i 2013 og 2014. Selvom regeringen fører en forholdsvis stram finanspolitik i forhold til det offentlige forbrug, så vil dette ikke i samme grad gælde for offentlige investeringer. Desuden vil branchens salg blive trukket af en stigende anlægsaktivitet i de kommende år. Mange af de store anlægsprojekter overlapper hinanden. Derfor kan branchen inden for de kommende år have behov for at få de elektrikere og vvs'ere tilbage, som har forladt branchen, eller ansætte udenlandsk arbejdskraft, som man så det under rekordårene i 2007 og 2008. Det formodes, at behovet vil være størst for elektrikere afhængig af geografisk område.

Samlet skønnes installationsbranchen at opleve et fald i sal-

get inden for nybyggeri/tilbygning på 200 mio. kr. fra 2012 til 2013. I 2014 stiger branchens aktivitet til 18,3 mia. kr. - svarende til en stigning på 3 pct.

Markedet for service/reparation/vedligeholdelse er stigende i både 2013 og 2014.

Fremgangen skyldes, at de private virksomheder og husholdninger har været tilbageholdende med at bruge penge i de foregående år. Derfor er der efterhånden en opsparat mængde af renoveringsopgaver, som må forventes at blive igangsat i takt med, at dansk og international økonomi forbedres. Alligevel forventes det, at der vil gå flere år, før optimismen for alvor vender tilbage. På kort sigt er der derfor kun tale om en beskeden vending. Genindførelsen af Boligjobordningen bevirker, at renoveringsaktiviteten for det private boligmarked bibeholdes.

Samtidig vil en øget omkostningsbevidsthed potentielt være med til at fremrykke markedet for f.eks. intelligente bygningsinstallationer og styring og automatik i industrien, hvor de løbende afskrivninger har været højere end mængden af investeringer. Herudover har Vækstplan DK skabt bedre erhvervsvilkår i form af færre afgifter og en lettelse af selskabsskatten. Bedre erhvervsvilkår betyder øgede erhvervsinvesteringer.

Fremgangen på markedet for service/reparation/vedligeholdelse skabes desuden af et fortsat stigende fokus på energieffektivisering og vedvarende energi. Blandt andet vil fremrykningen af Landsbyggefondens midler samt et højere kommunalt anlægsloft skabe en betydelig aktivitet inden for energieffektivisering og modernisering af de almennyttige boliger og offentlige institutioner.

Samtidig kan regeringens energiaftale skabe en meraktivitet i branchen frem mod 2020. Sandsynligvis skal man dog hen i slutningen af 2013, før branchen for alvor kan mærke en effekt af klimamålene i den nye energiaftale. En aftale, der medfører store investeringer på energiområdet - herunder investeringer i vedvarende energi og energieffektiviseringer i de private boliger i samarbejde med energiselskaberne. Finansministeriet skønner, at energiaftalen vil medføre private og offentlige investeringer på op mod 150 mia. kr. frem mod 2020.

I forbindelse med energieffektiviseringstiltag vil det også være forventeligt, at der vil komme fokus på indeklimaområdet - som f.eks. ventilation.

Derfor skønnes omsætningen for service/reparation/vedligeholdelse at stige med 200 mio. kr. i 2013 til en omsætning på 27,1 mia. kr. og en yderligere stigning på 800 mio. kr. til 27,9 mia. kr. i 2014.

Fremadrettet er der i bygge- og anlægsbranchen en tendens til, at installationsbranchens ydelser vil fylde mere, da behovet for tekniske løsninger er stigende. Tendensen betyder, at installationsbranchen kan tillade sig at se mere positivt på fremtiden end den øvrige del af bygge- og anlægsbranchen - både når det gælder nybyggeri og service/reparation/vedligeholdelse.

Tabel 3.5.1: Skøn over installationsbranchens aktivitetsudvikling opdelt på ejendomsstyper og arbejds art

	2013			2014		
	Nybyggeri/ tilbygning	Service/reparation/ vedligeholdelse	I alt	Nybyggeri/ tilbygning	Service/reparation/ vedligeholdelse	I alt
Industri	-	+	0	0	+	+
Erhverv	-	0	-	-	+	0
Boligejendom	-	0	-	+	+	+
Offentlig	+	+	+	0	0	0
Anlæg	+	0	+	+	0	+
I alt	-	+	0	+	+	+

Kilde: TEKNIQ vurdering

Forskelle i ejendomsstyperne

Der er betydelig forskel på, hvordan de forskellige ejendomsstyper vil udvikle sig i 2013 og 2014. Tabel 3.5.1. giver skøn over udviklingen på de forskellige områder. De fleste ændringer er beskedne ændringer. Uddybende forklaringer til skønnene findes i den følgende sektion.

Industrien:

Fremtidsudsigterne for dansk industri er svære at spå om. Erhvervslivet er presset af en dårlig konkurrenceevne, men samtidig har eksporten været stærk i de seneste år. Dog skuffede eksporten i 2012 med en mindre end forventet vækst, der medførte et fald i produktionen. Det skønnes, at eksporten vil stige i både 2013 og 2014, da væksten for verdensøkonomien og Danmarks vigtige nærmarkeder forhøjes. De seneste års afdæmpede lønstigninger i dansk erhvervsliv giver et fornuftigt udgangspunkt for de kommende år i forhold til konkurrenceevnen. Desuden fremmer regeringens Vækstplan DK industriens vilkår frem mod 2020. Derfor kan man tillade sig at se på 2013 og 2014 med en forsigtig optimisme.

Efter nedgangen i dansk og international økonomi sidder de fleste virksomheder med et betydeligt overskud i produktionskapaciteten. Derfor har industriens behov for nybyggeri/tilbygninger været marginal i de foregående år, og behovet vil også være marginalt i de kommende år. Dog oplever enkelte brancher vækst og behov for udvidelse af produktionen. Det gælder f.eks. for medicinalindustrien. Modsat er landbruget hårdt ramt af en stor gældsbyrde, og det må forventes, at landbrugets investeringslyst vil fortsætte med at falde i de kommende år.

Derfor skønnes industriens behov for nybyggeri/tilbygning at fastholde det lave niveau i 2013 og 2014.

Den forventede stigning i eksporten og privatforbruget bør medføre en øget industriproduktion. Derfor har efterspørgslen efter installationsbranchens ydelser inden for service/repara-

tion/vedligeholdelse potentiale for at stige begrænset i 2013 og 2014. Det skyldes dels en stigende produktion, men også at industrien har været tilbageholdende med investeringer i de seneste fire år. Der er derfor oparbejdet et vedligeholdelsesbehov for at opgradere til et moderne produktionsapparat. Bedre afskrivningsmuligheder for produktionsinvesteringer, meget opsparet kapital, Vækstplan DK's erhvervsfremmende initiativer og gode lånebetingelser kan være med til at sætte gang i aktiviteten. Derfor vil installationsbranchens ydelser inden for f.eks. energieffektivisering, intelligente bygningsinstallationer og styring og automatik opleve stigende efterspørgsel. Det er dog ikke sikkert, at denne stigning når at ske i de kommende to år, da virksomhederne stadig er meget tilbageholdne grundet den økonomiske usikkerhed. Herudover vil de nye afgiftsreduceringer for energi og spildevand fra Vækstplan DK reducere industriens incitament til at lave energieffektiviseringer. Modsat kan det betyde, at flere energitunge virksomheder i industrien vælger at blive i Danmark i stedet for at outsource produktionen til mindre omkostningstunge lande.

Det lave niveau af nybyggeri og usikkerheden om, hvornår der vil komme mere aktivitet inden for service/reparation/vedligeholdelse medfører, at skønnet for 2013 er en fastholdelse af niveauet fra 2012. Dermed fastholdes salget på 11,7 mia. kr. i 2013. I 2014 skønnes fremgang i området for service/reparation/vedligeholdelse, mens nybyggeriaktiviteten fastholdes. Derfor øges installationsbranchens salg med 200 mio. kr. til 11,9 mia. kr.

Erhvervsejendomme:

Markedet for erhvervsejendomme er fortsat ramt af et stort overskud af ejendomme. Det lægger en betydelig dæmper på aktiviteten inden for nybyggeri og tilbygning. En andel af de ledige lokaler vurderes dog at være af så lav kvalitet, at de ikke lever op til dagens krav til tidssvarende arbejdspladser. Derfor

vil der også i de kommende år være behov for en vis aktivitet inden for nybyggeriet og/eller hovedreparationer. En beskedent nedgang i erhvervsnybyggeriet skønnes i 2013 og 2014.

Derimod vil aktiviteten inden for service/reparation/vedligeholdelse være svagt stigende. Som for industrien er det særligt tiltag, der kan være med til at forbedre effektiviteten eller forholdene for medarbejderne, der vil drive fremgangen. Derfor vil installationsbranchens ydelser inden for f.eks. energieffektivisering og indeklima være efterspurgt. Samtidig er der også en udsået pukkel af renoveringsopgaver, som må forventes at blive udbedret i de kommende år. Erhvervslivet er dog tilbageholdt på grund af de usikre fremtidsudsigter for økonomien. Vækstplanen fra foråret 2013 og regeringens tilsagn om at holde erhvervslivets omkostninger i ro kan være med til at øge erhvervslivets tillid til fremtiden. Tilliden er afgørende for, om erhvervslivet vil foretage investeringer.

I 2013 skønnes installationsbranchens samlede aktivitet inden for erhvervsbygninger derfor at falde med 100 mio. kr. til 9,2 mia. kr. I takt med at nybyggeriet ikke trækker aktiviteten ned, forventes installationsbranchens salg at stige i 2014 som følge af stigende omsætning inden for service/reparation/vedligeholdelse. Derfor vil aktiviteten stige med 100 mio. kr. i 2014 til 9,3 mia. kr.

Boligejendomme:

Markedet for boligejendomme er ligeledes hårdt ramt af ledig kapacitet. Samtidig ligger antallet af bolighandler på et lavt niveau, fordi markedet samlet ikke oplever prisstigninger. Investeringslysten til at bygge nye boliger er af disse årsager meget begrænset, og aktiviteten for privat nybyggeri af boligejendomme er historisk lav.

Samtidig vil den store aktivitet inden for alment boligbyggeri, hvor antallet af påbegyndte byggerier var usædvanligt højt i 2011 og 2012, ikke fortsætte i samme grad i 2013. Der kan dog være en betydelig restaktivitet, fordi installationsbranchen ligger sidst i byggeprocessen. Antallet af påbegyndte almene boliger falder fra 5.500 til 3.100 fra 2012 til 2013. I 2014 stiger antallet til 4.300. Det private nybyggeri af boliger ventes at falde svagt i både 2013 og 2014.

Samlet skønnes nybyggeriet af boligejendomme at falde i 2013 men at stige i 2014. Niveaulet vil i 2014 være lavere end i 2012.

Til gengæld er der lysere udsigter for aktiviteten inden for service/reparation/vedligeholdelse.

Generelt lægger det lave hussalg en dæmper på den private efterspørgsel inden for service/reparation/vedligeholdelse, da et hussalg ofte medfører renoveringsaktivitet. Samtidig er et fortsat presset arbejdsmarked med til at mindske investeringslysten. Desuden vil forringelsen af nettomålerordningen sætte en effektiv stopper for solcelleanlæg til private husstande.

Til gengæld trækker en række andre faktorer i den positive retning.

Dels gør den rekordlave rente det særligt fordelagtigt at foretage boliginvesteringer. Dels vil der være stigende fokus på energieffektivisering og vedvarende energi. Det skyldes blandt andet, at høje energipriser fremmer markedet for rentable investeringer i energieffektivisering og vedvarende energi. Genindførelsen af BoligJobordningen vil bidrage positivt til aktiviteten for private boliginvesteringer

Det lovpligtige eleftersyn ved hushandler øger aktiviteten i branchen. Selve markedet for eleftersynet skønnes at udgøre omkring 75 mio. kr. årligt. Men eleftersynet vil have endnu større effekt i forhold til reparationsopgaver, fordi huskøberne bliver gjort opmærksom på eventuelle fejl i elinstallationerne. Markedspotentialet skønnes at ligge på op til 1 mia. kr. årligt.

Energiselskaberne er i regeringens energiaftale blevet pålagt at skabe energibesparelser i de private boliger. Energibesparelserne kan udføres i samarbejde med installationsbranchen, hvorfor der er potentiale for branchen.

I 2013 og 2014 vil det specielt være regeringens vækstinitiativer, der trækker aktiviteten op. Der er en ekstraordinær stor vækst i renoveringerne af de almene boliger, som startede i 2012 og fortsætter de kommende år, da mange af disse projekter ikke er færdiggjort, og mange af projekterne er heller ikke påbegyndt. Det skyldes regeringens kickstart, som har fremrykket investeringer, og en forhøjelse af Landsbyggefondens renoveringsramme. Vækstplan DK har yderligere øget Landsbyggefondens midler til renovering.

Derfor skønnes installationsbranchens samlede salg inden for service/reparation/vedligeholdelse at fastholde niveau i 2013 og stige i 2014.

Samlet skønnes aktiviteten inden for boligejendomme at falde med 300 mio. kr. til 9,3 mia. kr. i 2013. Som følge af fremgangen i alment nybyggeri vil aktiviteten i 2014 stige til 9,5 mia. kr. - svarende til en stigning på 200 mio. kr.

Offentlige ejendomme:

Aktiviteten inden for nybyggeri og service/reparation/vedligeholdelse af offentlige bygninger er på et højt niveau. Det forventes, at det høje niveau fastholdes de kommende to år.

Regeringens kickstart betyder blandt andet, at kommuner og regioner har fremrykket og igangsat massive investeringer i opførelsen af nye bygninger og renovering af eksisterende. Samtidig er anlægsbudgetterne for kommunerne og renoveringsrammen for Landsbyggefonden sat op. I 2013 og 2014 er kommunernes anlægsloft hævet med 2 mia. kr. Det er omtrent 10 pct. mindre end i 2012, men forsinkelsen i aktiviteten medfører, at faldet først bliver mærkbart senere. Det varer nemlig typisk længere tid end beregnet, før de kommunale projekter igangsættes. Da mange af disse projekter endnu ikke er fær-

diggjort, skønnes det, at bygge- og renoveringsaktiviteten i det offentlige vil holde installationsbranchens aktivitet oppe i 2013 og 2014.

Underskuddet på de offentlige budgetter medfører en stram finanspolitik i de kommende år - det gælder dog ikke for offentlige investeringer.

Installationsbranchens omsætning inden for offentlige ejendomme skønnes at stige til 8,6 mia. kr. i 2013 - en stigning på 100 mio. kr. I 2014 stiger aktiviteten også med 100 mio. kr. til 8,7 mia. kr.

Anlæg:

Aktiviteten inden for anlægsbyggeri er stigende i de kommende år. Det skyldes, at de store igangsatte projekter har været i gang længe nok til, at der nu begynder at blive skabt en mærkbar aktivitet inden for installationsbranchen. Det gælder især for sygehusbyggeriet, jernbaneområdet, varmforsyning og universitetsbyggeriet.

Samtidig vil der blive foretaget en række store investeringer på energiområdet frem mod 2020. Regeringens energiaftale fra 2012 betyder store investeringer i forsyningsnettet. I 2013 og 2014 stiger investeringerne i fornyelse og udbygning af fjernvarmenettet fra 3,8 mia. kr. til 5,0 mia. kr. Samtidig udgør de samlede investeringer i eltransmissionsnettet ca. 23 mia. kr. over de næste fem år.

Med oprettelsen af Togfonden DK vil regeringen investere 27,5 mia. kr. i modernisering af jernbanen frem mod 2042. Projektet vil dog ikke have nogen effekt, før finansieringen starter i 2017.

Samlet skønnes installationsbranchens aktivitet inden for anlæg at stige i både 2013 og 2014. Sammenlignet med 2012 vil aktiviteten i 2013 stige med 300 mio. kr. til 6,1 mia. kr. I 2014 vil aktiviteten stige med yderligere 700 mio. kr. til 6,8 mia. kr.

Tabel 3.5.2: Udvalgte anlægsprojekter med betydning for installationsbranchen (2013-priser)

	Periode	Mia. kr.
Signalprogrammet	2009-2021	22,0
Togfonden DK	2017-2042	27,5
Metro Cityring	2007-2018	21,6
Femern Bælt-forbindelsen	2009-2020	57,8
Hospitaler	2009-2018	43,3
Universitetsbyggeri	2012-2016	7,0
Fængsel	2009-2015	1,1
Varmeforsyning	2012-2014*	13,8
Vandforsyning	2012-2014*	4,2
Spildevandsanlæg	2012-2014*	20,0
Transmission af el og gas	2010-2020	23,0

Kilde: Dansk Byggeri, Konjunkturanalyse feb. 2013, Finansministeriet, Femern Belt Development og Trafikministeriet

Note: * Aktiviteten fortsætter efter 2014, men omfanget er usikkert.

» Installationsbranchens omsætning opdelt på markedsområder

I DETTE AFSNIT beskrives installationsbranchens omsætning fordelt på markedsområder. Dels angives et skøn over områdernes størrelse, og dels angives skøn over den forventede udvikling i henholdsvis det kommende år (2013) og fem år frem.

Afsnittet er baseret på en spørgeskemaundersøgelse foretaget ultimo januar 2013 blandt TEKNIQs medlemmer. Spørgeskemaet er udsendt til alle TEKNIQs medlemsvirksomheder med en registreret e-mailadresse. I alt blev der udsendt 2.624 spørgeskemaer. Heraf besvarede 27 pct. skemaets første spørgsmål, og 22 pct. besvarede det sidste spørgsmål. Det bør bemærkes, at virksomhederne besvarede spørgeskemaet, inden indholdet af Vækstplan DK blev offentliggjort.

4.1 Stabilisering af nye markeder

TEKNIQs spørgeskemaundersøgelse bekræfter billedet af en branche, hvor en klar overordnet tendens for branchen er svær at identificere, da der både er virksomheder, som klarer sig godt, og virksomheder, som klarer sig dårligt. Fremgangen på de nyere specialiseringsområder er ved at finde et mere stabilt niveau.

Installationsbranchen har haft nogle hårde år, men i 2012 oplevede dele af branchen en fortsættelse af væksten i omsætning fra 2011. Elbranchen stod for installationsbranchens vækst i 2012, mens vvs-branchens omsætning var lidt under niveauet i 2011. Installationsbranchens vækst skyldes i høj grad en øget aktivitet inden for offentligt byggeri og renovering, energieffektivisering og vedvarende energi i form af solceller. I modsat retning trækker en fortsat beskeden aktivitet inden for det private boligbyggeri, industribyggeri og erhvervsbyggeri.

I 2013 forventes aktiviteten at fastholde niveauet for derefter at stige i 2014. Branchens virksomheder har positive forventninger til stort set alle markedsområder. Således forventer virksomhederne stigende omsætning inden for både service/reparation/vedligeholdelse og nybyggeri/tilbygning. Men også inden for hver enkelt bygningstype og næsten hvert enkelt produktområde har virksomhederne positive forventninger.

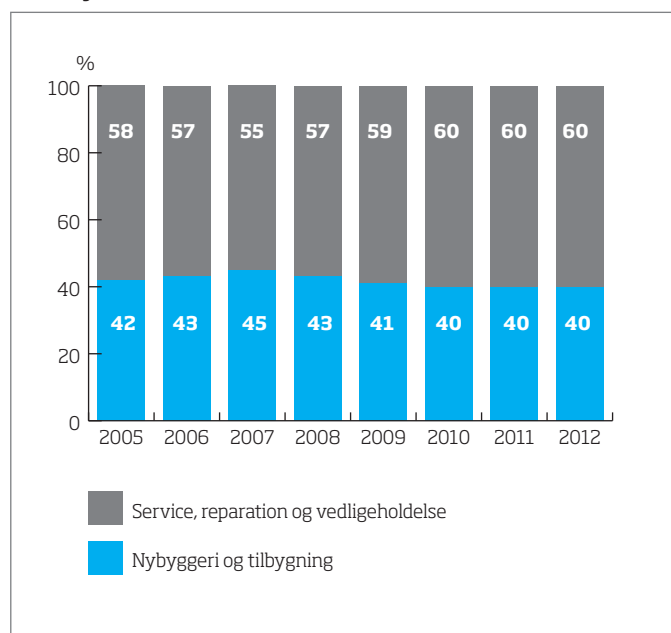
4.2 Fordeling af omsætningen - arbejds art

I 2012 fordelte omsætningen i installationsbranchen sig med 40 pct. fra nybyggeri/tilbygning og 60 pct. fra service/reparation/vedligeholdelse. Det er samme andel som i 2010 og 2011. Det ser således ud til, at nybyggeriets markedsandel er stabiliseret efter at have været faldende fra 45 pct. i 2007 til 40 pct. i 2010.

Udviklingen dækker over en fortsat nedgang i nybyggeriet inden for private ejendomme. Nedgangen opvejes af en betydelig aktivitet inden for det almene boligbyggeri. Det markante almene nybyggeri i 2011 og 2012 fortsætter ikke i samme grad ind i 2013 og 2014, og det kan derfor forventes, at nybyggeriets andel fortsætter med at falde (jf. afsnit 2.1.).

Mens elbranchen henter 41 pct. af omsætningen inden for nybyggeri og tilbygning, henter vvs-branchen 37 pct. Der er således kun en beskedent forskel på de to brancher.

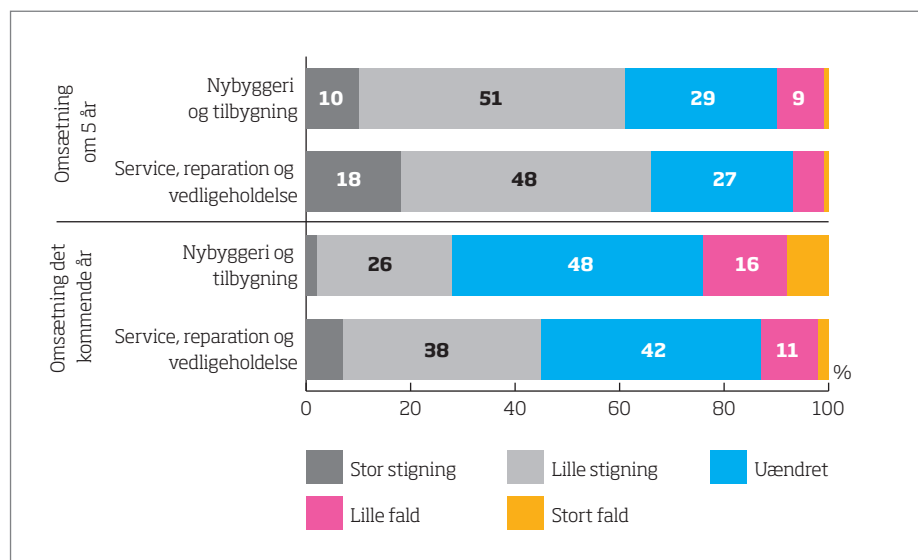
Figur 4.2: Omsætning* i installationsbranchen - arbejds art

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

Note: *Vægtet efter virksomhedsstørrelse

Figur 4.2.1: Omsætning i installationsbranchen - arbejdets art

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

4.2.1 Installationsbranchens forventninger til fremtiden

Installationsbranchens virksomheder forventer stigende omsætning inden for både service/reparation/vedligeholdelse og nybyggeri/tilbygning.

I 2013 forventer 45 pct. af branchens virksomheder, at omsætningen inden for service/reparation/vedligeholdelse vil ligge over omsætningen i 2012. 13 pct. forventer faldende omsætning.

Inden for nybyggeri/tilbygning er virksomhederne mindre positive, da det er 28 pct. af virksomhederne, der forventer stigende omsætning, mens 24 pct. forventer lavere omsætning.

Forventningerne til omsætningen på de to områder er også positive på et femårs sigt. Således forventer 66 pct. af virksomhederne stigende omsætning inden for service/reparation/vedligeholdelse. Inden for nybyggeri/tilbygning forventer 61 pct. stigende omsætning.

Der er kun en beskedent forskel på forventningerne i el- og vvs-branchen.

4.3 Fordeling af omsætningen - ejendomstype

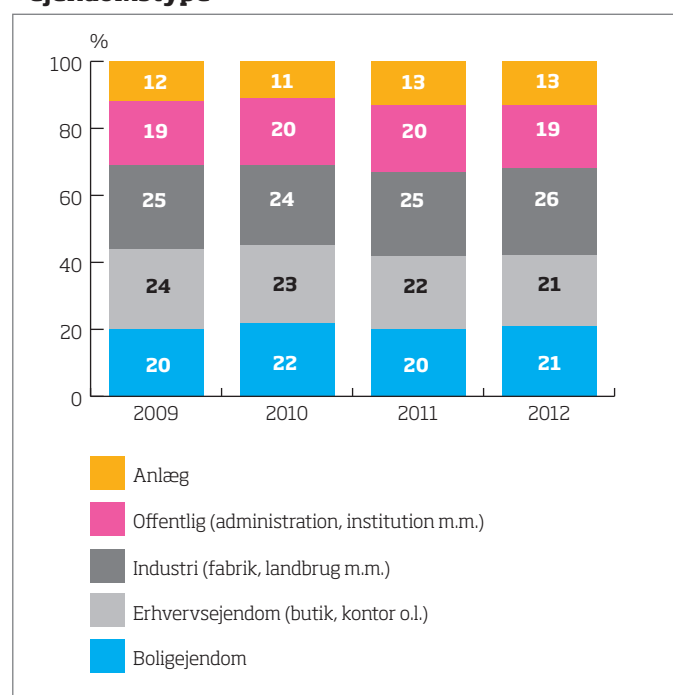
Den samlede omsætning i installationsbranchen opdelt på ejendomstype fordelte sig i 2012 med 26 pct. til industri, 21 pct. til erhverv, 21 pct. til boligejendom, 19 pct. til offentlige ejendomme og 13 pct. til anlæg.

Omsætningens fordeling har ikke ændret sig nævneværdigt i forhold til de foregående år.

Særligt inden for boligejendomme og industri er der forskel

på markedsandelen i el- og vvs-branchen. Vvs-branchen har en større omsætningsandel inden for boligejendomme (31 pct. mod elbranchens 17 pct.), mens elbranchen har en større omsætningsandel inden for industrien (29 pct. mod 20 pct. i vvs-branchen).

Figur 4.3: Omsætning* i installationsbranchen - ejendomstype

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013
 Note: *Vægtet efter virksomhedsstørrelse

4.3.1 Installationsbranchens forventninger til fremtiden

Installationsbranchen forventer stigende omsætning i 2013 inden for alle ejendomstyper. Forventningerne til de fire største områder er mest positive (boligejendomme, offentlige ejendomme, industri og erhvervsjendomme), hvor omtrent 30 pct. af branchens virksomheder forventer stigende omsætning, mens cirka 15 pct. forventer, at omsætningen i 2013 vil være lavere end i 2012. Mindst positive er forventningerne til anlægsområdet, hvor 24 pct. af virksomhederne forventer stigende omsætning, mens 16 pct. forventer faldende omsætning. Forventningerne til anlægsområdet er overraskende i forhold til mængden af store anlægsprojekter, men skyldes sandsynligvis, at det hovedsageligt er de store aktører, der får kontrakterne.

Generelt er elvirksomhederne en smule mere positive med hensyn til omsætningsudviklingen for de forskellige ejendomstyper. Særligt inden for industri og erhvervsjendomme, hvor henholdsvis 35 og 32 pct. af elvirksomhederne har positive forventninger, mens det kun er henholdsvis 22 og 25 pct. af vvs-virksomhederne, som forventer stigende omsætning.

Ser man fem år frem i tiden, er forventningerne i installationsbranchen markant positive for alle områder. For alle ejendomstyper forventer omkring 50-60 pct. stigende omsætning, mens 5-8 pct. forventer faldende omsætning. Boligejendomme er som ventet området med de mest positive forventninger grundet det lave niveau af nybyggeri i dag.

4.4 Fordeling af omsætningen - produktområder

Installationsbranchens arbejdsopgaver strækker sig fra det traditionelle installationsarbejde og butikssalg til specialiseret arbejde inden for vedvarende energi, energieffektivisering, intelligente bygningsinstallationer og ventilation.

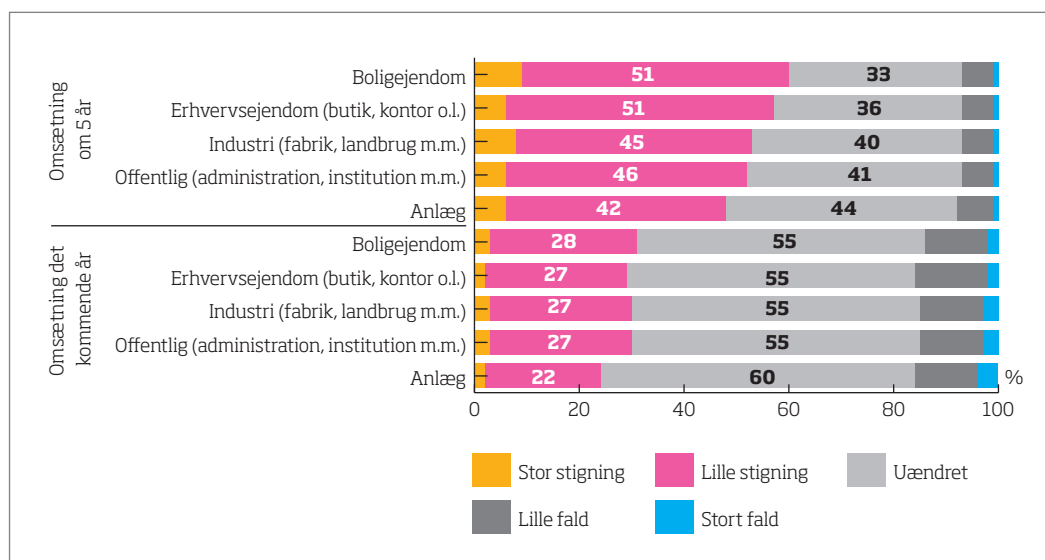
4.4.1 Elbranchens produktområder

Det traditionelle installationsarbejde udgør generelt omkring halvdelen af elbranchens omsætning. Da den økonomiske krise indtraf og byggeaktiviteten styrtdykkede, var det delvist det traditionelle installationsmarked, der holdt hånden under installationsbranchen. Det traditionelle installationsarbejde er generelt mindre konjunkturfølsomt end branchens specialer. Derfor faldt omsætningen inden for traditionelt installationsarbejde kun beskedent. Det betød, at markedsandelen steg, fordi branchens øvrige områder oplevede større tilbagegang. Markedsandelen for det traditionelle installationsarbejde steg således fra 47 pct. i 2008 til 55 pct. i 2009. Efterfølgende er markedsandelen faldet til 47 pct. i 2012.

Branchens salg inden for det traditionelle installationsområde er steget fra 11,2 mia. kr. i 2011 til 12,1 mia. kr. i 2012 - en stigning på 8,5 pct. Stigningen skyldes fremgangen i elbranchens samlede salg.

Områderne sikring og styring og automatik har også fast-

Figur 4.3.1: Forventning til omsætning - ejendomstype

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

holdt deres respektive markedsandele på henholdsvis 8 og 10 pct. fra 2011 til 2012. Dermed har områderne oplevet en beskedent fremgang i salget. Salget inden for sikring er steget fra 1,9 mia. kr. i 2011 til 2,1 mia. kr. i 2012, mens salget inden for styring og automatik er steget fra 2,3 mia. kr. i 2011 til 2,4 mia. kr. i 2012.

Markedet for vedvarende energi var i 2012 i en interessant udvikling. Markedsandelen lå i 2012 på hele 10 pct. af elbranchens totale omsætning, og andelen er tidoblet i forhold til 2008, hvor vedvarende energi blot udgjorde 1 pct. af branchens salg. I 2011 var andelen 4 pct. Sammenholdt med udviklingen i branchens samlede salg betyder det, at omsætningen inden for vedvarende energi er steget fra 0,9 mia. kr. i 2011 til 2,5 mia. kr. i 2012. Det er særligt markedet for solceller, der har skabt væksten.

Branchens virksomheder vurderer, at markedet for energieffektivisering udgør 9 pct. af branchens omsætning i 2012. Sammenholdt med stigningen i det samlede salg betyder det, at branchens vurderede omsætning inden for energieffektivise-

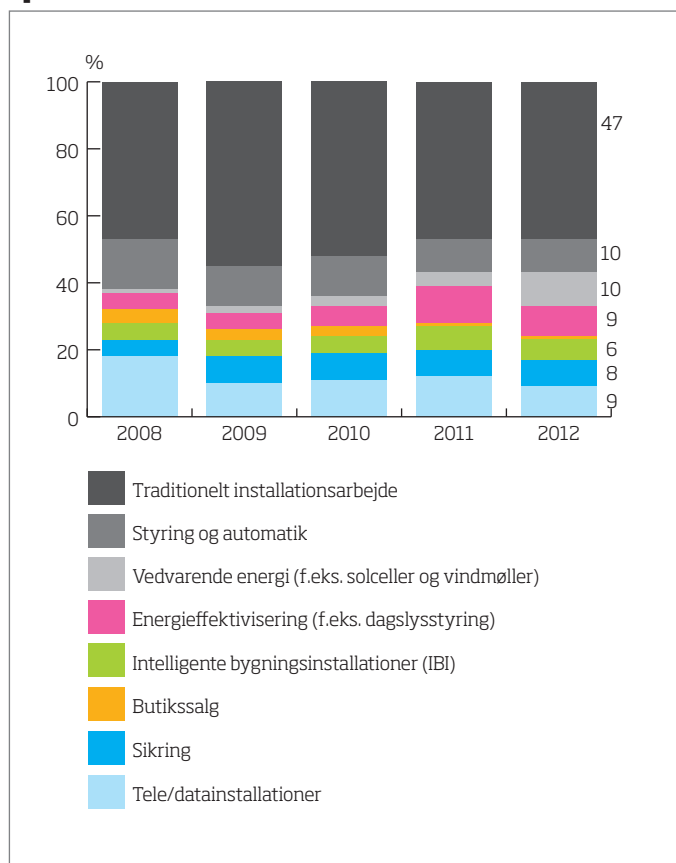
ring er faldet fra 2,5 mia. kr. i 2011 til 2,2 mia. kr. i 2012. I 2010 lå den vurderede andel på 6 pct., og i 2011 var andelen 11 pct. Den store stigning i vedvarende energi kan være sket på bekostning af energieffektivisering.

Markedsandelen for intelligente bygningsinstallationer er faldet. Andelen udgjorde 7 pct. i 2011, men faldt til 6 pct. i 2012. Dermed er salget inden for intelligente bygningsinstallationer faldet fra 1,7 mia. kr. i 2011 til 1,6 mia. kr. i 2012.

Der har imidlertid også været faldende omsætning inden for tele/datainstallationer. Området for tele/datainstallationer fortsætter med at tabe markedsandele og er fra 2011 til 2012 faldet til 9 pct. Det svarer til et fald i salget på 400 mio. kr. til et salg på 2,4 mia. kr. i 2012.

Markedsandelen for butikssalg fortsætter med at falde. Markedsandelen er fra 2011 til 2012 faldet beskedent, hvilket svarer til, at salget er faldet med 20 mio. kr. til 320 mio. kr. Dermed fortsætter udviklingen fra de foregående år.

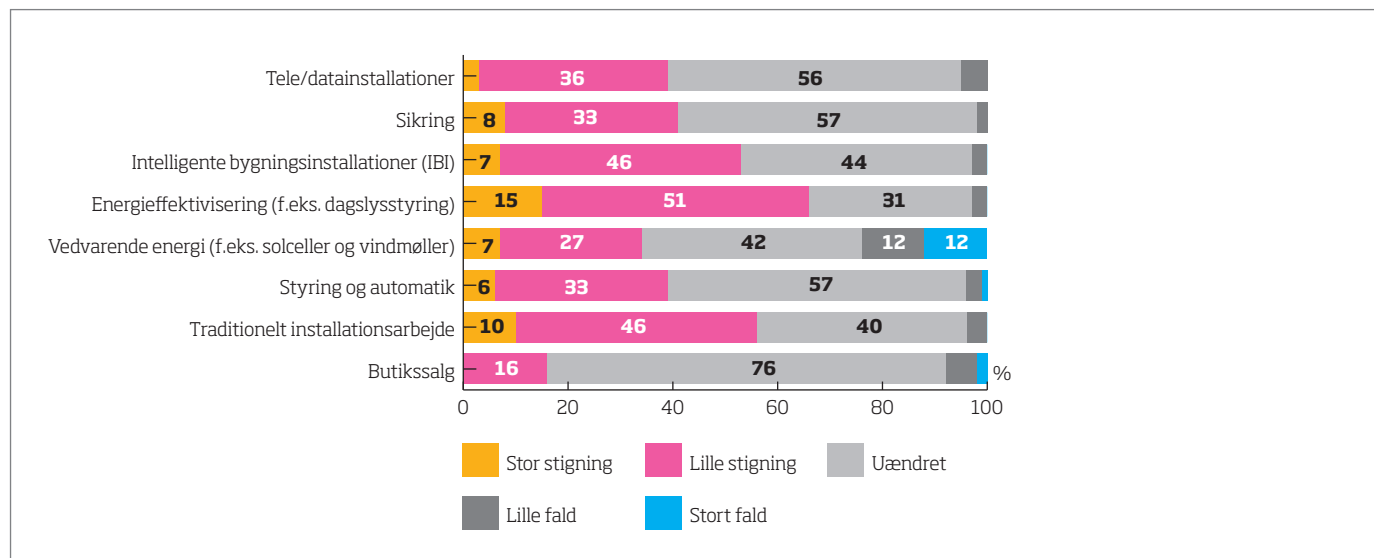
Figur 4.4.1: Omsætning* i elbranchen - produktområder

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

Note: *Vægtet efter virksomhedsstørrelse

Figur 4.4.1.1: Forventning til omsætning i elbranchen

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

4.4.1.1 Elbranchens forventninger til fremtiden

Elbranchen har generelt positive forventninger til markedsudviklingen på alle produktområder i de kommende fem år. For alle områder (undtagen vedvarende energi) er det maksimalt 8 pct., som forventer faldende omsætning. Der er dog betydelig forskel på forventningerne til vækstens størrelse.

I de foregående år har der været store forventninger til stigende omsætning for vedvarende energi, men grundet solcelleboomet i 2012 og ændringerne i nettomålerordningen i slutningen af året, bliver det svært at øge omsætningen på området. Derfor forventer hele 24 pct. af virksomhederne faldende omsætning, mens 34 pct. forventer, at omsætningen på området stiger. Ved de andre produktområder forventer omtrent 2-5 pct. af virksomhederne faldende omsætning, mens andelen er lidt højere for butikssalg med 8 pct.

Elbranchen ser de største vækstmuligheder på markedet for energieffektivisering, hvor 66 pct. af branchens virksomheder forventer stigende omsætning. De høje forventninger skyldes blandt andet Danmarks høje energipriser, der skaber incitament for energieffektivisering.

Markedet for intelligente bygningsinstallationer og traditionelt installationsarbejde skiller sig også ud, da over 50 pct. af branchens virksomheder forventer vækst. For tele/datainstallationer, sikring og styring og automatik er det omkring 40 pct. af branchens virksomheder, der forventer stigende omsætning.

For butikssalg er det kun 17 pct. af branchens virksomheder, som forventer stigende omsætning.

4.4.2 Vvs-branchens produktområder

I 2012 udgør det traditionelle installationsarbejde 43 pct. af branchens omsætning. Da den økonomiske krise gjorde sit indtog fra 2008 til 2009, steg markedsandelen for det traditionelle installationsarbejde fra 44 pct. til 51 pct. I 2012 faldt andelen til 43 pct. Salget er faldet fra 8,6 mia. kr. i 2011 til 8,3 mia. kr. i 2012.

Markedsandelen for rustfrie rørinstallationer er steget til 9 pct. i 2012 efter at være faldet til 7 pct. i 2011. Dermed er salget steget til 1,7 mia. kr. i 2012 - en stigning på 300 mio. kr. fra 2011 til 2012.

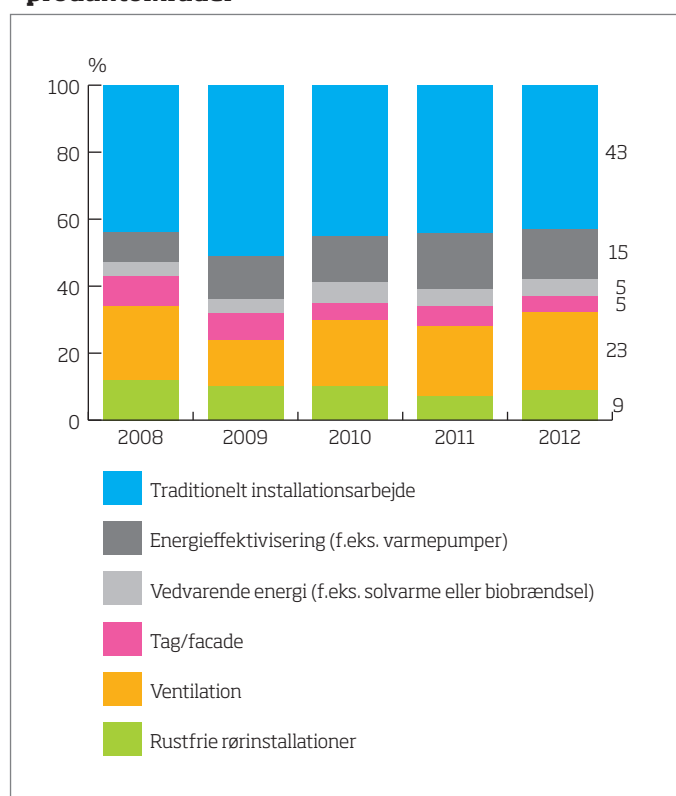
Markedet for vedvarende energi er i 2012 uændret i forhold til 2011 med en andel på 5 pct. Det svarer til et fald i omsætning på 100 mio. kr. til 1 mia. kr. i 2012.

Markedsandelen for tag/facade er faldet med 1 procentpoint fra 6 pct. til 5 pct. Det svarer til et fald i salget fra 1,1 mia. kr. i 2011 til 1,0 mia. kr. i 2012.

Markedet for energieffektivisering har overraskende også tabt markedsandel i 2012. Fra 2011 til 2012 er markedsandelen faldet beskedent fra 16 til 15 pct. Det svarer til en salgsnedgang fra 3,2 mia. kr. i 2011 til 2,9 mia. kr. i 2012. Nedgangen kan skyldes, at det kan være svært at differentiere produktområdet fra traditionelt installationsarbejde, da traditionelt installationsarbejde ofte også indebærer en vis form for energieffektivisering. Produktområdet forventes dog at vokse de kommende år.

Et andet af branchens produktområder med gode fremtidsudsigter er ventilation. I 2012 har der været fremgang på markedet for ventilation. Markedsandelen for ventilation er steget fra 21 til 23 pct. fra 2011 til 2012. Det svarer til en stigning i salget fra 4,1 mia. kr. i 2011 til 4,5 mia. kr. i 2012.

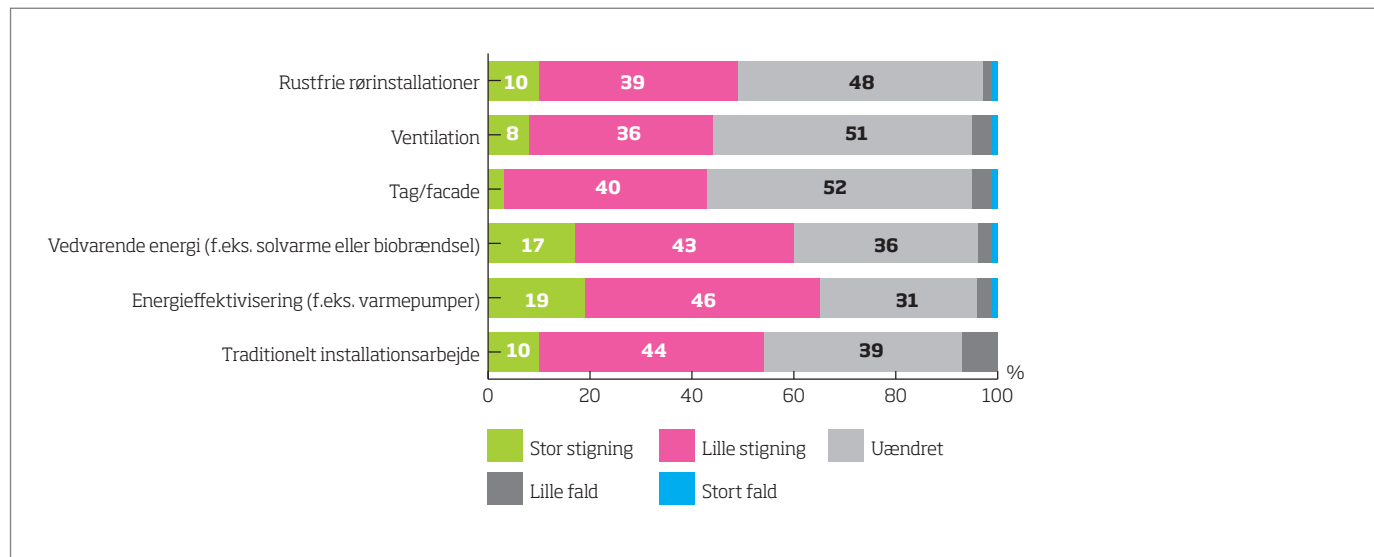
Figur 4.4.2: Omsætning* i vvs-branchen - produktområder

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

Note: *Vægtet efter virksomhedsstørrelse

Figur 4.4.2.1: Forventning til omsætning i vvs-branchen

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013

4.4.2.1 Vvs-branchens forventninger til fremtiden

Vvs-branchens virksomheder forventer stigende omsætning inden for alle produktområder i de kommende fem år. Omkring halvdelen af branchens virksomheder forventer stigende omsætning inden for tag/facade (43 pct.), ventilation (44 pct.), rustfrie rørinstallationer (49 pct.) og det traditionelle installationsarbejde (54 pct.)

De helt store vækstområder er dog vedvarende energi og energieffektivisering med henholdsvis 60 pct. og 65 pct. af vvs-virksomhederne, som forventer stigende omsætning. Af disse er det næsten 20 pct., som forventer, at stigningen vil være stor. Desuden er det blot 4 pct. af branchens virksomheder, som forventer, at omsætningen vil falde.

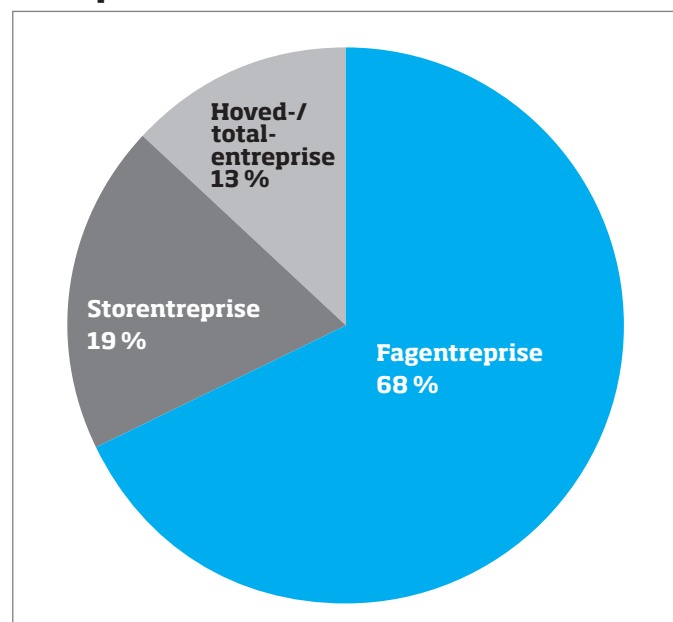
For ingen områder er der mere end 7 pct. af virksomhederne, som forventer faldende omsætning.

4.5 Fordeling af omsætningen - entreprisform

68 pct. af installationsbranchens omsætning skete i 2012 ved fagentreprise. Den øvrige del af omsætningen fordelte sig med 19 pct. fra storentreprise og 13 pct. fra hoved-/totalentreprise.

Den angivne fordeling er behæftet med en vis usikkerhed. Det skyldes, at der er forskel på, hvorledes installationsbranchens virksomheder opfatter de forskellige entreprisformer. Branchens største virksomheder betragter typisk hoved-/totalentrepriser som opgaver, der relaterer sig til store nybyggerier,

Figur 4.5: Omsætning* i installationsbranchen - entreprisform

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013
Note: *Vægtet efter virksomhedsstørrelse

mens en del af branchens mindre virksomheder definerer langt mindre opgaver som hoved-/totalentrepriser. Det kan f.eks. være reparations- og vedligeholdelsesopgaver i parcelhuse, hvor virksomheden er ansvarlig for en byggeopgave, der omfatter flere fag.

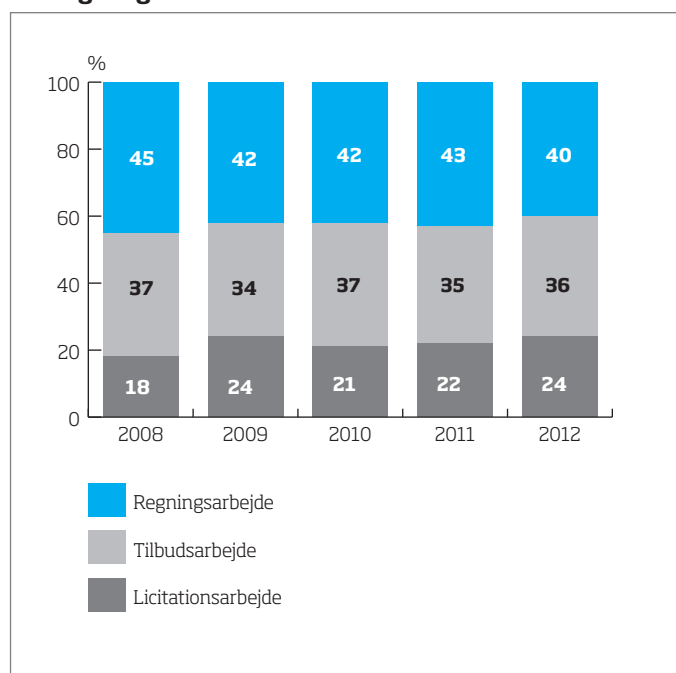
Det forklarer, hvorfor branchens største virksomheder kun vurderer, at mellem 0 og 10 pct. af omsætningen vedrører hoved-/totalentrepriser, mens flere af branchens mindre virksomheder angiver en langt højere andel.

4.6 Fordeling af omsætningen - afregningsform

40 pct. af omsætningen i installationsbranchen skete i 2012 ved regningsarbejde, mens 36 pct. var baseret på tilbudsgivning, og 24 pct. havde været udbudt i licitation.

I løbet af de seneste fem år har fordelingen mellem afregningsformerne ændret sig betydeligt. Fra 2008 til 2012 er andelen af regningsarbejde faldet fra 45 til 40 pct. Modsat er andelen af licitationsarbejde steget fra 18 til 24 pct., mens andelen af tilbudsgivning er stort set uændret.

Figur 4.6: Omsætning* i installationsbranchen - afregningsform

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2013
Note: * Vægtet efter virksomhedsstørrelse

Udviklingen er formentlig en konsekvens af, at de strammere økonomiske rammer får opgavegivere til i højere grad at benytte sig af muligheden for at sende en opgave i licitation - en metode, som særligt det offentlige har taget til sig.

Der er ikke særlig forskel på, hvordan afregningstyperne fordeles sig i el- og vvs-branchen.

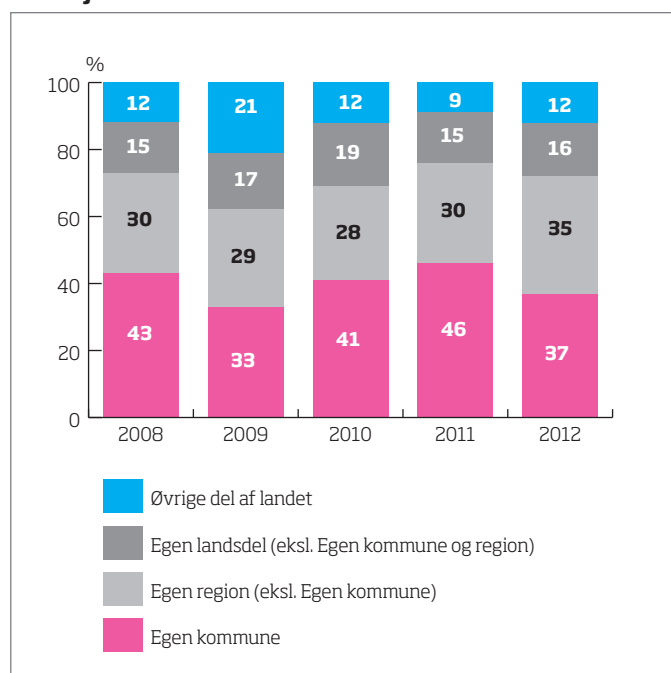
4.7 Fordeling af omsætningen - arbejdssted

I 2012 hentede installationsbranchens virksomheder 37 pct. af omsætningen inden for deres egen kommune, mens 35 pct. blev skabt i virksomhedens egen region, og henholdsvis 16 pct. og 12 pct. blev skabt i egen landsdel og den øvrige del af landet.

Der er en tendens til, at branchens virksomheder henter en større del af omsætningen uden for egen kommune sammenlignet med 2011. Udviklingen er sandsynligvis et tegn på, at de mange store anlægsprojekter er værd at rejse langt for.

Der er ikke nævneværdig forskel på fordelingen for el- og vvs-branchen. Dog henter vvs-branchen en lidt større andel af omsætningen inden for egen kommune end elbranchen.

Figur 4.7: Omsætning* i installationsbranchen - arbejdssted

Kilde: TEKNIQ, spørgeskemaundersøgelse primo 2008-2013
*** Vægtet efter virksomhedsstørrelse**

»» Bygge- og anlægsbranchens arbejdskraft

BESKÆFTIGELSEN i bygge- og anlægsbranchen faldt med 2.300 beskæftigede fra 2011 til 2012. Det forventes, at beskæftigelsen stiger beskedent i 2013 og mere kraftigt i 2014. Antallet af ledige var svagt stigende i 2012, og ledighedsprocenten er fra december 2011 til december 2012 steget fra 8,4 til 8,8 pct.

5.1 Faldende beskæftigelse

I 2012 faldt beskæftigelsen i bygge- og anlægsbranchen med 2.300 personer – et fald på 1,6 pct. Dermed kunne beskæftigelsen ikke fortsætte stigningen fra 2011. I alt var der 143.300 beskæftigede i bygge- og anlægsbranchen i 2012. Beskæftigelsen toppede i 2007 med 192.100 beskæftigede – svarende til at beskæftigelsen er faldet med næsten 50.000 personer. Sammenlignes der med niveauet i 2004, inden opsvinget satte ind, så var der 18.000 færre beskæftigede i 2012.

I 2013 forventes beskæftigelsen at stige med 1.600 beskæftigede til 144.900 beskæftigede. I 2014 skønnes beskæftigelsen at stige til 150.800 beskæftigede – svarende til en stigning på 4 pct. Inden regeringen fremlagde Vækstplan DK var bygge- og

anlægsbranchen ellers skønnet til at opleve et beskæftigelsesfald i 2013 og kun en lille stigning i 2014. Det er især genindførelsen af BoligJobordningen, flere midler til renovering af almene boliger og fremrykkelsen af Femern Bælt-forbindelsen, der har forhøjet beskæftigelseskvotienterne.

Faldet i den samlede beskæftigelse fra 2011 til 2012 er forskellig fra område til område. Beskæftigelsen er faldet med 1.000 personer inden for nybyggeri og tilbygning, 1.500 personer inden for reparation og vedligeholdelse, 600 inden for andet arbejde og 400 personer inden for kontorarbejde. Antallet af beskæftigede er derimod steget for anlægsvirksomhed og for personer, der ikke har været på arbejde på grund af dårligt vejr, ferie, sygdom, undervisning m.m.

Beskæftigelsen i 2013 og 2014 skønnes at udvikle sig i tråd med aktiviteten. Det forventes, at beskæftigelsen falder inden for nybyggeri og tilbygning i 2013 for derefter at holde niveau i 2014. Beskæftigelsen inden for reparation og vedligeholdelse stiger i både 2013 og 2014. Inden for anlæg vil beskæftigelsen være stigende i både 2013 og 2014.

Tabel 5.1: Beskæftigede i bygge og anlæg (Vækstplan DK inkl.)

	Faktisk						Prognose	
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Beskæftigede nybyggeri og tilbygning	56.200	51.700	36.500	30.200	33.500	32.500	30.500	30.500
Beskæftigede ved reparation og vedligeh.	65.700	63.500	59.000	54.800	55.300	53.800	57.500	61.200
Beskæftigede ved anlæg	19.600	20.600	20.100	18.100	18.700	19.000	19.900	21.600
Andet arbejde og kontorarbejde	35.400	34.400	31.700	29.400	28.000	27.000	26.500	26.500
Ikke på arbejde	15.300	13.800	13.500	12.500	10.100	11.000	10.500	11.000
I alt	192.200	184.000	160.800	145.000	145.600	143.300	144.900	150.800

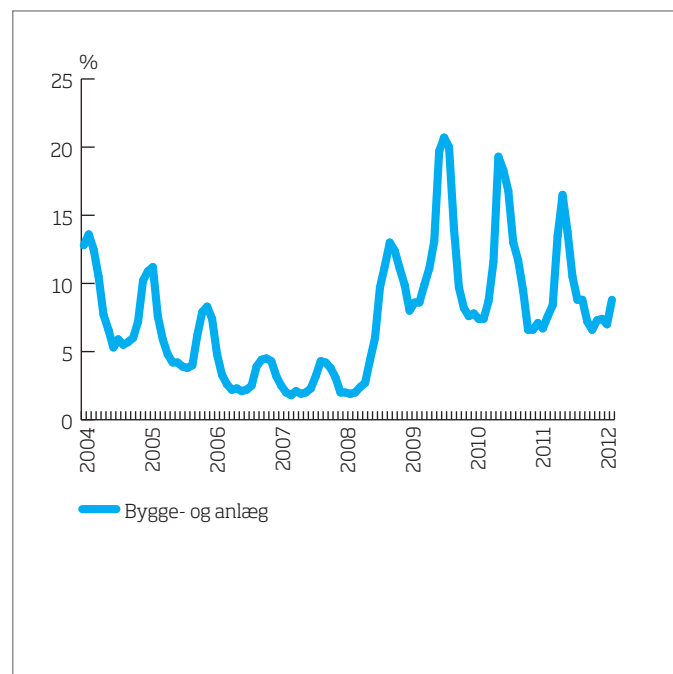
Kilde: Danmarks Statistik 2007-2012. Prognose: 2013-2014: Dansk Byggeri, Konjunkturanalyse feb. 2013, Dansk Byggeri pressemeddelelser feb. 2013

5.2 Stigning i ledigheden

Ledigheden i bygge- og anlægsbranchen har i 2012 været på omtrent det samme niveau som i 2011. Ved udgangen af 2012 lå ledighedsprocenten på 8,8 pct. for den samlede bygge- og anlægsbranche mod 8,4 pct. ved udgangen af 2011.

Det skal nævnes, at ledighedstallene for 2011 og frem ikke er fuldstændigt sammenlignelige med tidligere år. Det skyldes ændrede opgørelsesmetoder i enkelte a-kasser, hvor man nu beregner ledigheden ud fra fuldtidsledige og desuden medtager personer i aktivering og jobtræning. Effekten af ændringen er dog beskeden, og tallene giver derfor stadig en god indikation for udviklingen i branchens ledighed.

Figur 5.2: Ledighedsprocenten i bygge- og anlægsbranchen

Kilde: BAT Kartellet

» Installationsbranchens arbejdskraft

TRODS STIGENDE OMSÆTNING steg beskæftigelsen i installationsbranchen ikke i 2012. Til gengæld faldt ledigheden.

6.1 Faldende beskæftigelse

Beskæftigelsen i installationsbranchen faldt i 2012. I alt var der 39.700 fuldtidsbeskæftigede i installationsbranchen i 2012. Det er 450 færre end i 2011, hvor der var 40.150 fuldtidsbeskæftigede - svarende til et fald på 1,1 pct. Tallene dækker over et fald på 150 beskæftigede i vvs-branchen og et fald på 300 beskæftigede i elbranchen.

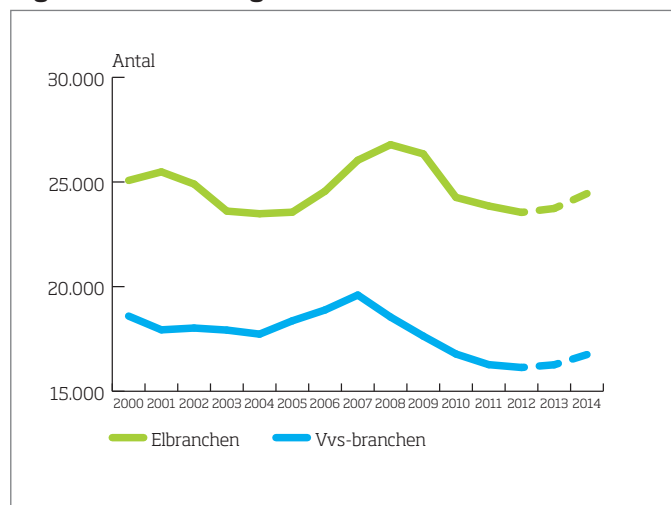
Beskæftigelsen i installationsbranchen er inden for nybyggeri og tilbygning og inden for reparation og vedligeholdelse steget med 550 personer, mens beskæftigelsen er faldet tilsvarende inden for kontorarbejde og personer, der ikke er på arbejde på grund af dårligt vejr, ferie, sygdom, undervisning o.l. Beskæftigelsen i anlæg er omtrent uændret, mens installationsbranchens medarbejdere beskæftiget i anden virksomhed er faldet med omkring 450 personer.

Beskæftigelsen er siden 2007 faldet med 13,0 pct. i installationsbranchen. Sammenlignet med at omsætningen i samme periode er faldet med 15,9 pct. i installationsbranchen, er der således tale om en nedgang i omsætningen pr. ansat (jf. afsnit 3.2.). Det skønnes derfor, at der fortsat er en lille overkapacitet i installationsbranchens virksomheder, når det gælder medarbejdere. Faldet i omsætning og beskæftigelse er dog ved at nå det samme niveau. Det er et tegn på, at den overkapacitet af beskæftigede i branchen, som har karakteriseret de seneste par år under krisen, er ved at forsvinde. Det kan derfor forventes, at kommende stigninger i omsætningen vil resultere i stigninger i beskæftigelsen.

Årgennemsnittet for beskæftigelsen i 2013 skønnes at stige med 300 beskæftigede til 40.000 beskæftigede i installationsbranchen - fordelt med 23.750 beskæftigede i elbranchen og 16.250 i vvs-branchen. Årsagen til at beskæftigelsen skønnes at stige i 2013, mens omsætningen fastholdes, er at den faldende aktivitet på solcellemarkedet i 2013 opvejes af en øget aktivitet inden for områder, som kræver flere arbejdstimer og dermed flere beskæftigede.

I 2014 stiger beskæftigelsen med yderligere 1.200 personer, og der vil derfor være 41.200 beskæftigede i installationsbranchen - svarende til 24.450 beskæftigede i elbranchen og 16.750 beskæftigede i vvs-branchen.

Figur 6.1: Beskæftigede i installationsbranchen

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger

6.2 Faldende ledighed i el- og vvs-branchen

I december 2012 lå bruttoledigheden på 2,8 pct. i elbranchen og 6,8 pct. i vvs-branchen - svarende til at der var 636 ledige elektrikere og 445 ledige vvs'ere.

Sammenlignet med december 2011 er der tale om et betydeligt fald i bruttoledigheden. Således var der 4,2 pct. ledige elektrikere og 7,8 pct. ledige vvs'ere i december 2011. Dermed er ledigheden faldet med 1,4 procentpoint i elbranchen og 1 procentpoint i vvs-branchen.

Det er bemærkelsesværdigt, at ledigheden er faldet så markant i en periode, hvor beskæftigelsen er svagt nedadgående. I betragtning af at arbejdsstyrken i installationsbranchen er forholdsvis ung, må forklaringen være, at de ledige har fået job andet sted og derfor forsvinder ud af a-kassens ledighedstal.

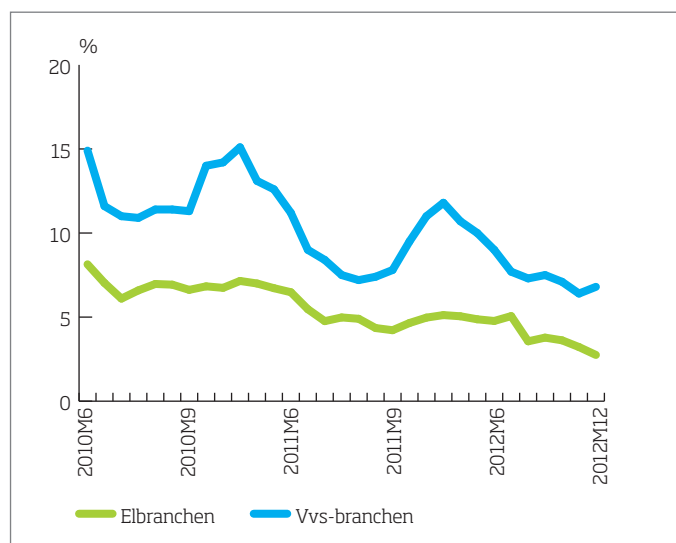
I 2013 forventes en lille stigning i antallet af beskæftigede i installationsbranchen. Samtidig vil forkortelsen af dagpengeperioden have en effekt på ledighedsstatistikken. Derfor skønnes det, at der vil være 2,5 pct. ledige elektrikere og 6,3 pct. ledige vvs'ere

ved udgangen af 2013 - svarende til, at der vil være 540 ledige elektrikere og 410 ledige vvs'ere.

I 2014 skønnes beskæftigelsen at stige med 1.200 personer. Fremgangen i beskæftigelsen betyder, at antallet af ledige falder til 2,1 pct. i elbranchen og 5,4 pct. i vvs-branchen - svarende til 460 ledige elektrikere og 350 ledige vvs'ere.

Det bør nævnes, at ledighedstallene er forbundet med en vis usikkerhed i forhold til, hvem der medregnes i statistikkerne. Ledigheden i installationsbranchen måles blandt ledige (ledige, aktiverede, i jobtræning), som er på dagpenge, og som er forsikrede af Dansk El-Forbunds a-kasse eller Byggefagenes Arbejdsløshedskasse. Dermed er ledige elektrikere og vvs'ere, som er forsikrede af en anden a-kasse, ikke medregnet. En betydelig del af alle elektrikere og vvs'ere arbejder i en anden branche end installationsbranchen. Ledige på kontanthjælp, som er arbejdsdygtige, medregnes heller ikke. Antallet af arbejdsklare ledige elektrikere og vvs'ere på kontanthjælp er meget beskedent. Dog forventes en betydelig stigning i 2013 i forhold til den toårige dagpengeperiode. Samlet set vurderes de opgjorte ledighedstal at være retvisende, men ledigheden er eventuelt opgjort for lavt.

Figur 6.2: Bruttoledighedsprocent i vvs- og elbranchen

Kilde: El-fagets arbejdsløshedskasse og Byggefagenes Arbejdsløshedskasse
Note: Ledigheden er opgjort som bruttoledighed. Bruttoledighed medregner nettoledige, ledige i aktivering og ledige i jobtræning. I midten af 2010 blev opgørelsen af ledige i installationsbranchen ændret. Derfor kan ledighedstal fra før denne ændring ikke sammenlignes med ledighedstal efter.

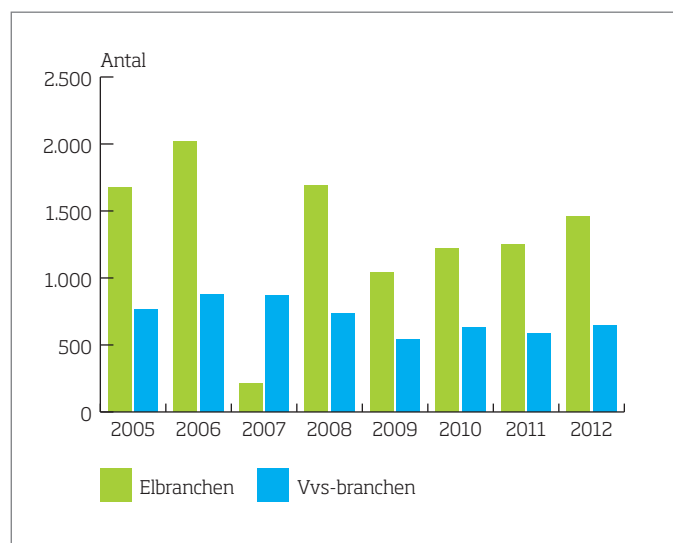
6.3 Flere uddannelsesaftaler i installationsbranchen

I 2012 blev der indgået 1.458 uddannelsesaftaler i elbranchen og 646 aftaler i vvs-branchen. Det er det højeste antal, siden krisen satte ind. Sammenlignet med 2011 er der indgået 206 flere aftaler i elbranchen og 65 flere aftaler i vvs-branchen - svarende til stigninger på 16,5 pct. for elbranchen og 11,2 pct. for vvs-branchen. Stigningen i antallet af uddannelsesaftaler skyldes hovedsageligt en reduktion af præmiebonusordningen fra starten af 2013, som medførte en fordobling i antallet af aftaler i december 2012 i forhold til samme måned i 2011. Det kan derfor forventes, at antallet af uddannelsesaftaler vil være tilsvarende lavere i de første par måneder af 2013.

I 2008 og 2009 satte installationsbranchens aktivitetsnedgang sine tydelige spor på antallet af indgåede aftaler. Således faldt antallet af aftaler i vvs-branchen med 40 pct. fra 2007 til 2009, mens antallet af aftaler blev halveret i elbranchen. Udviklingen blev vendt i 2010, da installationsbranchen indgik 17 pct. flere uddannelsesaftaler i forhold til 2009. Siden 2010 har udviklingen i antallet af indgåede uddannelsesaftaler stabiliseret sig med en svagt stigende tendens.

Da antallet af uddannelsesaftaler var på sit højeste niveau i 2007, blev der indgået 2.090 uddannelsesaftaler i elbranchen og 873 aftaler i vvs-branchen. Dermed ligger antallet af indgåede uddannelsesaftaler 30,2 pct. lavere i elbranchen og 26,3 pct. lavere i vvs-branchen i 2012.

Figur 6.3: Antal indgåede uddannelsesaftaler i el- og vvs-branchen

Kilde: Undervisningsministeriet

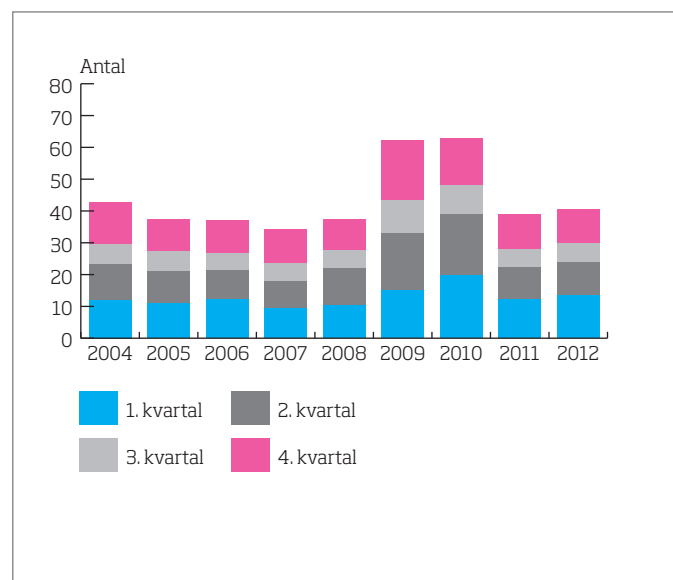
6.4 Stigende efteruddannelsesaktivitet i installationsbranchen

I 2012 efteruddannede installationsbranchens medarbejdere sig inden for AMU-systemet i 40.561 dage. Dermed steg aktiviteten med 4,4 pct. i forhold til 2011. Aktiviteten er i 2012 højere end før finanskrisen i 2008 men markant lavere end i 2009 og 2010, hvor AMU-aktiviteten toppede.

Stigningen i efteruddannelsesaktiviteten er ikke ligeligt fordelt mellem el- og vvs-branchen. I 2012 efteruddannede elbranchens medarbejdere sig 22.269 dage, mens vvs-branchens medarbejdere efteruddannede sig 18.292 dage. I 2011 efteruddannede elbranchens medarbejdere sig 23.874 dage, mens vvs-branchens medarbejdere efteruddannede sig 14.971 dage. Dermed er AMU-aktiviteten steget med 22 pct. i vvs-branchen og faldet med 7 pct. i elbranchen.

Man bør være opmærksom på, at installationsbranchens medarbejdere ikke kun efteruddanner sig inden for AMU-systemet. En stor del af branchens efteruddannelsesaktivitet foregår ved private udbydere. Et realistisk skøn er, at branchens efteruddannelsesaktivitet er ligeligt fordelt mellem private udbydere og AMU-systemet. Derfor er installationsbranchens samlede efteruddannelsesaktivitet dobbelt så stor, som tallene fra AMU-systemet indikerer. Skønnet for den private efteruddannelse dækker over, at den private aktivitet er særlig høj i elbranchen.

Figur 6.4: AMU efteruddannelse i installationsbranchen (Antal elevdage)

Kilde: Undervisningsministeriet

Note: Det er ikke direkte muligt at sammenligne tallene før og efter 2008, hvilket skyldes indførelsen af en ny branchekode. Effekten af ændringen er beskeden, og udviklingen giver derfor stadig en god indikation for installationsbranchens brug af efteruddannelse.

TEKNIQ

Installatørernes Organisation

Paul Bergsøes Vej 6

2600 Glostrup

Telefon: 4343 6000

Fax: 4343 2103

www.tekniq.dk

tekniq@tekniq.dk